

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра фінансів та обліку

**ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗ
СИСТЕМИ ПВК/ФТ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
НАЧИНЯНОГО Дмитра Станіславовича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
ПЕТЛІН Ірина Володимирівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«08» травня 2023 року, протокол № 11
завідувач кафедри фінансів та обліку

МЕЛЬНИК С.І.

(підпис)

(ПРИЗВИЩЕ, ініціали)

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання
 Кафедра фінансів та обліку
 Освітній ступінь «магістр»
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
 фінансів та обліку
 _____
 Степан МЕЛЬНИК
 «27» грудня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ НАЧИНЯНОГО Дмитра Станіславовича (ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Тенденції соціально-економічного розвитку України як визначальні чинники виникнення загроз системи ПВК/ФТ»
 керівник роботи НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент
 затверджені наказом ЛьвДУВС від «26» грудня 2022 р. № 1403 о/с
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «08» травня 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань соціально-економічного розвитку та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретичне дослідження сутності та здійснити характеристику соціально-економічного розвитку країни, концептуальних підходів до дослідження чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ; здійснити оцінку сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України; проаналізувати дестабілізуючі чинники соціально-економічного розвитку України та здійснити оцінку їх впливу на систему ПВК/ФТ; запропонувати напрями протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ; узагальнити світовий досвід забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків) Основні індикатори сталого соціально-економічного розвитку країни, основні чинники соціально-економічного розвитку країни, основні чинники виникнення загроз системи ПВК/ФТ, основні види дестабілізуючих чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ, основні моделі протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ, динаміка рівня тіньової економіки в Україні та зміни обсягу реального ВВП у 2010–2022 рр., динаміка рівня корупції в Україні у 2010–2022 рр., динаміка індексу якості життя населення в Україні у 2013–2022 рр., динаміка рівня зайнятості та безробіття населення в Україні у 2013–2022 рр., динаміка рівня бідності населення в Україні у 2013–2022 рр., стан та динаміка зміни розмірів соціального забезпечення населення України у 2017–2022 рр., динаміка зміни темпів зростання номінальної та реальної заробітних плат в Україні у 2017–2022 рр., динаміка кількості вчинених злочинів, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні у 2017–2022 рр., сумарні обсяги грошових коштів, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, виявлені Державною службою фінансового моніторингу України у 2017–2022 рр., пріоритети забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в контексті протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ, структурно-логічна схема удосконаленої моделі планування та прогнозування соціально-економічного розвитку України, стратегічні цілі забезпечення сталого соціально-економічного

розвитку України в контексті протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ, інституційна база державного регулювання соціально-економічного розвитку країн світу.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	НАКОНЕЧНА Н.В.		
2	НАКОНЕЧНА Н.В.		
3	НАКОНЕЧНА Н.В.		

7. Дата видачі завдання «27» грудня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	20.01.2023	виконано
2	Написання першого розділу	20.02.2023	виконано
3	Написання другого розділу	20.03.2023	виконано
4	Написання третього розділу	20.04.2023	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	30.04.2023	виконано
6	Оформлення роботи	05.05.2023	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

НАЧИНЯНИЙ Д.С.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

НАКОНЕЧНА Н.В.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

НАЧИНЯНИЙ Д.С. Тенденції соціально-економічного розвитку України як визначальні чинники виникнення загроз системи ПВК/ФТ. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних основ та практичних аспектів тенденцій соціально-економічного розвитку України як визначальних чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ. Розглянуто сутність соціально-економічного розвитку країни та проведено його характеристику, досліджено концептуальні підходи до дослідження чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ. Проаналізовано сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України та оцінено дестабілізуючі чинники соціально-економічного розвитку України та їх вплив на систему ПВК/ФТ. Запропоновано стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку України в контексті протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Ключові слова: ризики, загрози, соціально-економічний розвиток, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розвиток економіки, дестабілізуючі чинники.

ANNOTATION

NACHINYANNY D.S. Trends in the socio-economic development of Ukraine as determining factors in the emergence of threats to the AML/CFT system. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

Qualification work is devoted to the study of the theoretical foundations and practical aspects of the trends of socio-economic development of Ukraine as determining factors of the emergence of threats to the AML/CFT system. The essence of the socio-economic development of the country was considered and its characteristics were carried out, conceptual approaches to the study of the factors of the emergence of threats to the AML/CFT system were investigated. The current trends in the socio-economic development of Ukraine were analyzed and the destabilizing factors of the socio-economic development of Ukraine and their impact on the PMC/FT system were assessed. The strategic priorities of the social and economic development of Ukraine in the context of combating the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime are proposed.

Key words: risks, threats, socio-economic development, legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, economic development, destabilizing factors.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИХ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗ СИСТЕМИ ПБК/ФТ.....	9
1.1. Сутність та характеристика соціально-економічного розвитку країни.....	9
1.2. Концептуальні підходи до дослідження чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ.....	15
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИХ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗ СИСТЕМИ ПБК/ФТ.....	24
2.1. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України.....	24
2.2. Аналіз дестабілізуючих чинників соціально-економічного розвитку України та оцінювання їх впливу на систему ПБК/ФТ.....	32
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	39
3.1. Напрями протидії дестабілізуючим чинникам соціально- економічного розвитку України та загрозам системи ПБК/ФТ.....	39
3.2. Світовий досвід забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни.....	45
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Посилення викликів і небезпек сучасності створюють передумови для інтенсифікації розвитку негативних явищ і процесів в економіці та суспільстві, які обумовлені нестабільністю, невизначеністю та появою факторів воєнного характеру. Зазначені тенденції чинять значний негативний вплив на соціально-економічний розвиток країни та зумовлюють такі істотні структурні деформації як падіння ВВП країни, зростання соціальної нерівності, поглиблення безробіття та бідності населення, внаслідок чого спостерігається стрімкий розвиток тіньового сектору економіки, посилюється корупція та активізується економічна злочинність. Накопичення значних обсягів нелегально одержаних капіталів потребує їх узаконення та залучення в офіційний сектор економіки, що обумовлює процеси легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Проблеми дослідження тенденцій соціально-економічного розвитку України як визначальних чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ в умовах сучасності набувають особливої актуальності й гостроти та висвітлюються у працях таких вчених як З. Варналій, Т. Васильців, В. Геєць, Е. Лібанова, А. Мокій, А. Сухоруков, М. Флейчук, Ю. Харазішвілі, Ф. Шнайдер, які зробили значний внесок у розв'язання порушеної наукової проблематики, що дозволяє використати результати їх напрацювань при написанні кваліфікаційної роботи. Проте, вирішити наявні проблеми досі не вдалося, а зростаючий вплив дестабілізуючих чинників соціально-економічного розвитку України свідчить про посилення процесів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що потребує поглиблених досліджень в окресленому керунку.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та практичних аспектів дослідження

тенденцій соціально-економічного розвитку України як визначальних чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ.

Досягнення поставленої мети дослідження потребує вирішення наступних завдань:

- визначити сутність та здійснити характеристику соціально-економічного розвитку країни;
- дослідити концептуальні підходи до дослідження чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ;
- оцінити сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України;
- проаналізувати дестабілізуючі чинники соціально-економічного розвитку України та здійснити оцінку їх впливу на систему ПБК/ФТ;
- запропонувати напрями протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПБК/ФТ;
- узагальнити світовий досвід забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни.

Об'єктом дослідження виступають тенденції соціально-економічного розвитку України як визначальні чинники виникнення загроз системи ПБК/ФТ.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні засади дослідження тенденцій соціально-економічного розвитку України як визначальних чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використовуються загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, економічного аналізу та фундаментальних досліджень. Визначення сутності соціально-економічного розвитку країни та чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ проведено із використанням методу спостереження та системного аналізу. Проведення досліджень сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України та дестабілізуючих чинників її соціально-економічного розвитку здійснено на підставі методу порівняння, синтезу та статистичного

аналізу. Формування стратегічних напрямів протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ проведено за допомогою функціонально-системного підходу та компаративного аналізу. Висновки за результатами проведеного дослідження сформовані на підставі методу узагальнення та систематизації.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено основні методи протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ шляхом пропозиції формування удосконаленої моделі планування й прогнозування соціально-економічного розвитку країни, що дозволяє окреслити основні тенденції підвищення темпів економічного зростання, забезпечення збалансованості процесів життєстійкості інфраструктури, сталості регіонального й галузевого розвитку, а також активізації боротьби з бідністю, соціальною та гендерною нерівністю в стратегічній перспективі.

Основний зміст роботи. В першому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто теоретичні основи дослідження тенденцій соціально-економічного розвитку України як визначальних чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ. Другий розділ присвячений проведенню оцінювання сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України та аналізу дестабілізуючих чинників її соціально-економічного розвитку, здійснено оцінку їх впливу на систему ПВК/ФТ. У третьому розділі проведено систематизацію стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку України в контексті протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (40 найменувань на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 60 сторінок, з них основний текст – 50 сторінок, що містять 17 рисунків та 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИХ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗ СИСТЕМИ ПВК/ФТ

1.1. Сутність та характеристика соціально-економічного розвитку країни

Існуючі загрози, виклики та небезпеки глобального характеру чинять значний дестабілізуючий вплив на міжнародну систему світогосподарських зв'язків та особливо актуалізують проблему забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країн світу. Посилення процесів геополітизації та мегарегіоналізації зумовили значні диспропорції розвитку національних економік та призвели до інтенсифікації впливу дестабілізуючих чинників на процеси і явища, що відбуваються в суспільстві, внаслідок чого активізувалися ризики й загрози, поглибилися структурні деформації та посилилися диспропорції соціально-економічного розвитку.

Зазначені тенденції свідчать про необхідність пошуку ефективних способів, методів та інструментів забезпечення динамічного зростання економіки, високих стандартів рівня якості життя в суспільстві та подолання системних криз, що періодично посилюються та зумовлюють розвиток негативних явищ і процесів соціально-економічного зростання країни.

Проблемні аспекти дослідження соціально-економічного розвитку країни знаходять своє відображення у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, які різносторонньо підходять до визначення його сутності та окреслення характерних особливостей. Зокрема, більшість із науковців соціально-економічний розвиток розглядають як трансформаційну перебудову явищ і процесів, що відбуваються в економіці, політиці та суспільстві, а також чинять вплив на громадськість, внаслідок чого

спостерігається перехід від одного якісного стану до іншого, причому, більш досконалого.

В даному контексті, Л. Тимошенко та А. Сімахова [1, с. 70] соціально-економічний розвиток країни трактують як незворотність, спрямованість та закономірність якісних змін стану економіки й суспільства, який набувається в результаті реалізації механізмів її самоорганізації, впорядкування та адаптації до змінних умов, викликів і небезпек зовнішнього й внутрішнього середовища. Стає очевидним, що соціально-економічний розвиток характеризується не лише параметрами змінності, а й передбачає посилення якісних компонент. Більше того, даний процес не може відбуватися будь-де, а його реалізація потребує структурованості відповідного об'єкта. З іншої сторони, ще однією особливістю соціально-економічного розвитку країни можна виокремити його орієнтацію на стратегічну перспективу, в рамках якої окреслюються стандарти й еталони, досягнення яких передбачається при реалізації цільових орієнтирів.

А. Віхтюк [2, с. 33] сутність соціально-економічного розвитку країни визначає як процес забезпечення структурної перебудови економіки, внаслідок чого удосконалюється стан економіко-політичних та духовних процесів, що супроводжують розвиток суспільства та призводять до якісних змін в житті населення. В даному контексті, В. Геєць, А. Гриценко та ін. [3, с. 20] узагальнюють сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України та стверджують, що вони істотно впливають на реалізацію державою її основних функцій в напрямку послаблення монопольної складової у представленні суспільно-економічних інтересів, щодо зростання значення публічних та громадських інститутів, в напрямку підвищення рівня соціалізації економічних потреб та при виборі способів їх задоволення, а також щодо інтернаціоналізації механізмів захисту економічних інтересів країни. Тому, науковці наполягають на тому, що сучасні темпи соціально-економічного розвитку України не сприяють сталості, а наявність вагомих дестабілізуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, в т.ч.

воєнно-політичного характеру, зумовлюють значні кризові явища, що спостерігаються в економіці й суспільстві.

Окреслені тенденції настановлюють на думку вчених, з якою ми повністю погоджуємося, що період воєнного протистояння України збройній агресії Російської Федерації та період післявоєнного відновлення потребує виваженого й індивідуального підходу щодо формування механізмів стабілізації соціально-економічного розвитку, які повинні орієнтуватися на:

- 1) оцінку реальних потреб населення, підприємницьких структур і держави;
- 2) наявність матеріальних і трудових ресурсів;
- 3) забезпечення монетизації потреб населення та держави, що обумовлює необхідність перегляду грошово-кредитної та фіскальної політик;
- 4) забезпечення швидкого вирішення проблем відтворення життєдіяльності, розвитку інфраструктури та створення сприятливих умов для розвитку інновацій.

Однак, Т. Приступа та М. Чайковська [4, с. 57] встановили, що на соціально-економічний розвиток істотно впливають негативні тенденції виникнення й поширення дестабілізуючих чинників, зокрема інтенсифікація тіньової економічної діяльності, корупція, економічна злочинність, різка диференціація доходів населення та соціальна нерівність, поглиблення процесів безробіття й бідності. Зважаючи на окреслені тенденції виникає необхідність його дослідження в контексті різносторонності та багатоаспектності.

М. Флейчук [5, с. 64] доповнює даний перелік дестабілізуючих чинників активізацією тіньової зайнятості та нелегальною міграцією із метою здійснення тіньової діяльності, зростанням дефіциту державного бюджету та заборгованості перед зовнішніми кредиторами. Водночас, окрема увага приділена М. Флейчук загрозам офшоризації національної економіки, яка тісно пов'язана із зростанням обсягів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та з економічною злочинністю, а також

переконує, що вагоме значення у формуванні впливу дестабілізуючих чинників на соціально-економічний розвиток мають окремі представники органів державної влади різних рівнів, що мають причетність до корупційних проявів та пов'язані із корупцією. Причому, саме корупцію науковиця вважає визначальним чинником виникнення структурних соціально-економічних диспропорцій, адже, як встановлено, вона корелює із обсягами ВВП країни та рівнем якості життя населення.

Слушним в даному аспекті є зауваження Е. Лібанової, А. Мокія та Т. Васильціва [6, с. 61], які виокремили певні індикатори соціально-економічного розвитку, систематизацію яких відобразимо на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Основні індикатори сталого соціально-економічного розвитку країни [6, с. 61]

При цьому, Е. Лібанова, в іншому своєму дослідженні разом із М. Хвесик та У. Садовою [7, с. 7] дійшли висновку, що забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни є пріоритетним напрямком реалізації державної політики, що істотно залежить від інституційних змін в системі

соціально-економічних відносин та, що не менш важливо, від стану модернізації соціальної інфраструктури й розвитку людського капіталу.

Більше того, окремими науковцями доведено, що дослідження соціально-економічного розвитку країни не можна проводити без урахування його регіональних аспектів та реалізації принципів на місцевому рівні. Тому, Н. Струк [8] наполягає на необхідності розгляду соціально-економічного розвитку як складного процесу комплексної взаємодії суб'єктів задля досягнення прогресивних змін. При цьому, науковець стверджує, що його соціальні параметри є рівносильні економічним характеристикам та в сукупності дозволяють налагодити тісний взаємообумовлений зв'язок між рівнем економічного розвитку та ступенем вирішення соціальних проблем.

З позиції регіоналізації соціально-економічний розвиток пропонує розглядати З. Варналій [9, с. 9], який вважає, що поглиблення регіональних диспропорцій щодо розвитку економіки й суспільства актуалізує необхідність вивчення проблем соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад, адже саме вони являються рушійними силами трансформаційної перебудови та досягнення показників сталості в країні.

Однак, О. Гудзинський та С. Судомир [10, с. 20–21] стверджують, що забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни стає можливим за умови цілісності структурних компонентів, тому, соціально-економічний розвиток розглядають як комплексну систему, що об'єднує національний, регіональний та місцевий рівні.

Натомість, Л. Добрик [11, с. 4] забезпечення сталого соціально-економічного розвитку вбачає у виборі найбільш оптимального засобу досягнення поставлених цілей у теперішньому періоді, який дозволить в майбутньому їх зміцнити та посилити результативні показники. Водночас, науковиця позиціонує думку, що підвищення ефективності соціально-економічного розвитку стає можливим завдяки оптимальності організації державного управління, діяльності законодавчої й виконавчої гілок влади, а також чіткому розмежуванню їх повноважень.

Більше того, А. Сухоруков та Ю. Харазішвілі [12, с. 183] здійснили спробу систематизації основних чинників соціально-економічного розвитку, внаслідок чого пропонують їх розглядати в контексті стимуляторів та дестимуляторів такого розвитку (рис. 1.2), при цьому, розрізняючи їх окремо за економічними й соціальними характеристиками.

Рис. 1.2. Основні чинники соціально-економічного розвитку країни [12, с. 187–188]

Очевидно, що приналежність кожного із чинників соціально-економічного розвитку до тієї чи іншої категорії визначається їх поведінкою в конкретних умовах. Зокрема, кожен із чинників під впливом різних факторів може перетворюватися із стимулятора в дестимулятор і навпаки. При цьому, створюючи загрозу не лише соціально-економічному розвитку, а й цілій

системі протидії негативним тенденціям щодо процесів і явищ, що супроводжують соціально-економічний розвиток.

Окремо А. Сухоруков та Ю. Харазішвілі [12, с. 184] наголошують на тому, що в умовах сьогодення проблематичним виявляється проведення емпіричних оцінювань рівня соціально-економічного розвитку країни, оскільки методологічний підхід його діагностування є дещо слабким, а розрахунок інтегрального індексу потребує додаткових досліджень.

Таким чином, проведені дослідження сутності та здійснена характеристика соціально-економічного розвитку країни дозволяють констатувати, що необхідність соціально-економічного розвитку обумовлена трансформаційними змінами, які відбуваються в економіці й суспільстві на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях. Встановлено, що існують значні дестабілізуючі чинники забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, які пов'язані із змінами зовнішнього та внутрішнього середовища, а також в умовах сьогодення із викликами й небезпеками воєнного характеру. З'ясовано необхідність посилення методологічного інструментарію щодо досліджень та проведення оцінювання рівня соціально-економічного розвитку в цілому країни та її регіонів зокрема.

1.2. Концептуальні підходи до дослідження чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ

Вагомість посилення впливу дестабілізуючих чинників забезпечення соціально-економічного розвитку потребує більш глибокого їх вивчення та виявлення характерних особливостей й закономірностей прояву. Стає очевидним, що саме дестабілізуючі чинники соціально-економічного розвитку стають передумовами розвитку й інтенсифікації проявів загроз системи запобігання й протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, адже деструктивні зміни в економіці й суспільстві, як уже

засначалася, зумовлюють поширення тіньової економічної діяльності, корупції та економічної злочинності, нелегально одержані результати яких потребують узаконення та залучення в офіційний обіг. За таких умов спостерігається інтенсифікація процесів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та поглиблюється вагомість формування комплексу заходів її запобігання й протидії.

Проведені наукові дослідження в окресленому керунку дозволяють стверджувати, що єдиного уніфікованого визначення чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ досі не існує, а основні підходи до розгляду даної проблематики зосереджені на їх розумінні й розгляді з позиції певних причин, умов, рушійних сил, що призводять до зміни явищ і процесів, які відбуваються в економіці й суспільстві, та визначають характер впливу на результативні показники й параметри. Відповідно, можна стверджувати, що чинниками виникнення загроз системи ПВК/ФТ є ті фактори, що обумовлюють позитивну або негативну дію на антилегалізаційну систему. Водночас, варто відзначити, що чинники впливу на систему ПВК/ФТ можуть проявлятися не лише у формі дії, а їх зміст передбачає й здійснення бездіяльності по відношенню до сприяння забезпеченню негативних змін та небезпечних тенденцій, внаслідок чого деструктивні зміни спостерігаються в структурі не лише соціально-економічної системи, чим зумовлюються виникнення загроз, а й системі протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, що деформує її параметри, змінює властивості та призводить до незворотності негативних тенденцій.

3. Варналієм [9, с. 51–53] проведено характеристику існуючих і потенційних чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ та встановлено їх асоціацію та взаємообумовленість із кризовими соціально-економічними явищами, що спостерігаються в конкретний період часу. Основні чинники виникнення загроз системи ПВК/ФТ систематизуємо на рис. 1.3. Водночас, зазначимо, що чинники виникнення загроз системи ПВК/ФТ інтенсифікують свою дію не лише на макрорівні. Особливо небезпечними вони є при

проявленні на рівні регіонів, оскільки в Україні спостерігається нерівномірність їх соціально-економічного розвитку, внаслідок чого одні сприймаються як прогресивні та високо розвинуті, а інші – як депресивні.

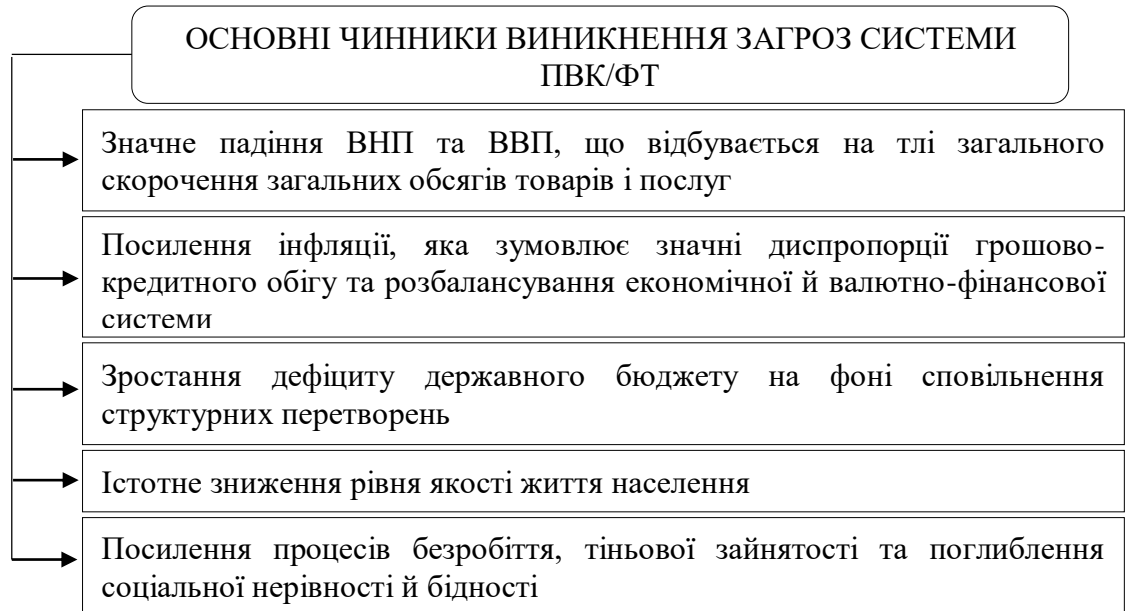

Рис. 1.3. Основні чинники виникнення загроз системи ППК/ФТ

Джерело: власна авторська розробка

Значна територіальна диференціація за регіональною ознакою відмічається й щодо соціальних параметрів виникнення загроз системи ППК/ФТ, адже, існуючі в суспільстві стереотипи щодо сприйняття тіньової економічної діяльності, корупції та узаконення нелегальних капіталів як належних явищ, які сприяють швидкому вирішенню питань, поглиблює проблему ефективного запобігання та протидії даним деструктивним явищам та сповільнює темпи соціально-економічного розвитку.

Якісно новою концепцією щодо дослідження чинників виникнення загроз системи ППК/ФТ характеризуються погляди на проблематику Ю. Харазішвілі [12], який встановив, що сучасна парадигма соціально-економічного розвитку країни передбачає включення аспектів антилегалізаційної боротьби, в якій людиноцентричність поступово трансформується в площину неминучих змін у відносинах людини із

соціально-економічними й екологічними явищами, а розширення можливостей економічного зростання потребує значного рівня координації глобальної стратегії протидії викликам, небезпекам й загрозам сучасності. Очевидно, що формування сучасної концепції соціально-економічного розвитку потребує удосконалення методологічного інструментарію оцінювання загроз та можливостей використання соціальної та економічної систем у протиправних цілях, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

На нашу думку, досягнення позитивних результатів в зазначеному керунку потребує визначення стратегічних орієнтирів оцінювання чинників, що призводять до виникнення загроз системи ПВК/ФТ. В даному контексті вкрай важливим виявляється спрямування значних зусиль щодо протидії тінізації національної економіки, оскільки саме вона продукує найбільшу кількість загроз соціально-економічному розвитку країни та встановлює значні перешкоди щодо протидії відмиванню злочинно одержаних капіталів.

З метою забезпечення значного рівня ефективності виявлення чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ необхідним виявляється їх чіткий розподіл та проведення класифікації у відповідності до певних ознак. В даному контексті особливо актуальним є поглиблене вивчення саме дестабілізуючих чинників, адже вони інтенсифікують деструктивні зміни та активізують процеси розвитку негативних явищ і процесів, що відбуваються в економіці та суспільстві, а також зумовлюють економічну й інституційну слабкість країни, ведуть до відсутності чіткого соціального консенсусу, перешкоджають формуванню сталої зовнішньополітичної орієнтації, обумовлюють структурні деформації й поглиблюють диспропорції соціально-економічного розвитку.

Зважаючи на окреслене, пропонуємо основні види дестабілізуючих чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ виокремлювати в залежності від їх інституційно-правових, організаційних, економічних, соціально-психологічних та зовнішніх характеристик (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Основні види дестабілізуючих чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ

Джерело: складено автором за даними: [13, с. 84]

Оцінюючи основні види дестабілізуючих чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ, варто наголосити на проблемних аспектах їх протидії, які загострюються під впливом змін зовнішнього та внутрішнього середовища. При цьому, заслуговують на увагу сформовані З. Варналієм [14, с. 198–201]

моделі протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ, які відобразимо на рис. 1.5.

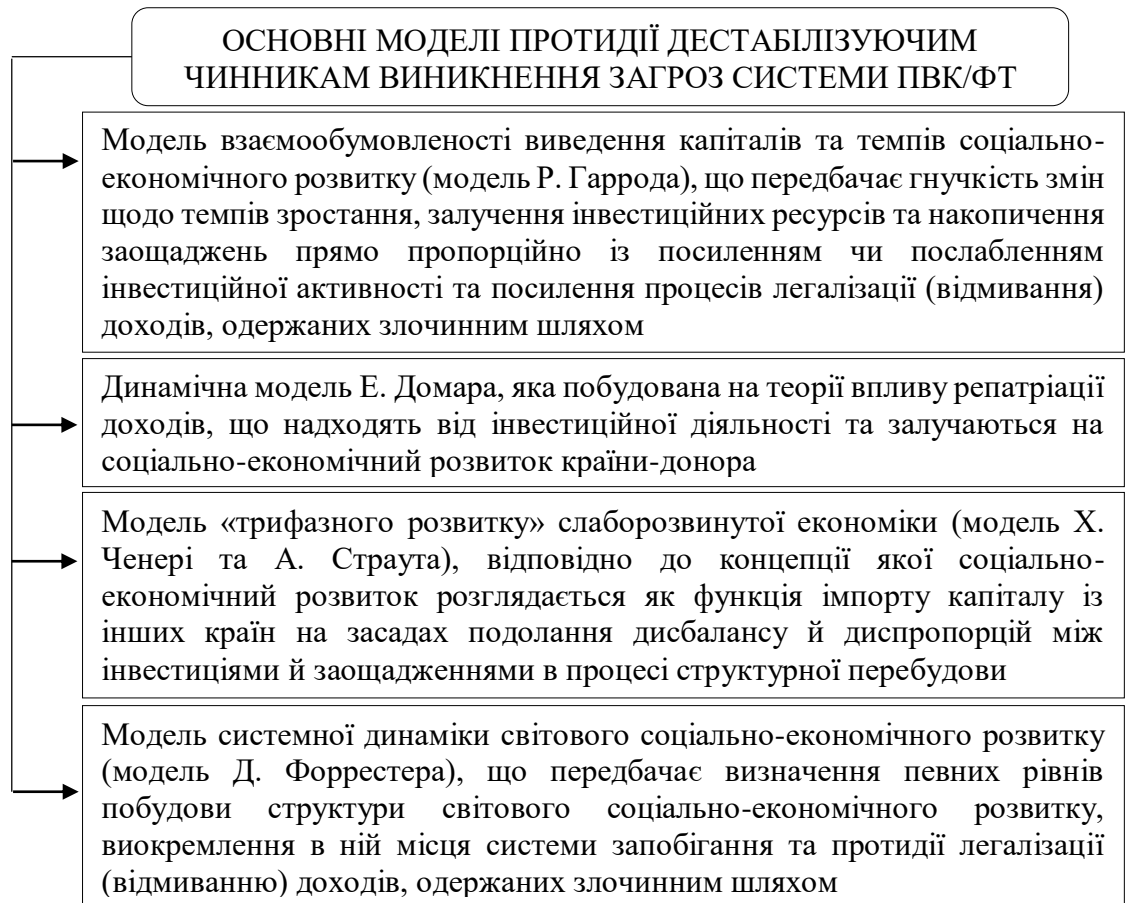

Рис. 1.5. Основні моделі протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ

Джерело: складено автором за даними: [14, с. 198–201]

При цьому, зазначимо, що формування відповідної моделі протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ потребує виважених управлінських рішень на різних рівнях реалізації державних повноважень, а також врахування заходів безпосередньої протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема:

1) запровадження перехідного періоду для амністії доходів, що одержані у протиправний спосіб, та надання можливості їх легального інвестування;

2) унормування проблем податкового регулювання легалізованих коштів, іллегалізація яких спрямована на досягнення інвестиційних запитів та унеможлиблює їх повторне повернення в тіньовий сектор економіки;

3) здійснення структурної модернізації ринку праці та забезпечення його гнучкості й мобільності робочої сили;

4) посилення кримінальної відповідальності за вчинення протиправних діянь, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом;

5) посилення контрольних та превентивних заходів щодо запобігання й протидії злочинним діянням, пов'язаним із виведенням нелегальних капіталів за межі країни та їх розміщенню в офшорних юрисдикціях.

Зазначимо, що лише комплексне й системне виконання зазначених заходів дозволить досягнути поставлених цілей та забезпечить позитивний ефект.

Отже, на підставі результатів проведеного дослідження існуючих підходів до виявлення, вивчення та оцінювання чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ, можна констатувати, що існуючі тенденції соціально-економічного розвитку країни сприятливо впливають на формування дестабілізуючих чинників виникнення загроз системи ПВК/ФТ, що проявляються у поглибленні структурних змін в економіці й суспільстві, активізації процесів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, у посиленні макроекономічної нестабільності та зростанні показників економічної злочинності.

Наявність значних і вагомих дестабілізуючих чинників соціально-економічного характеру, що доповнені викликами запровадження воєнного стану в Україні, обумовлюють необхідність формування комплексу ефективних заходів протидії чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ, що можна досягнути завдяки координації зусиль держави та суспільства.

Висновки до розділу 1

1. Проведені дослідження теоретичних засад щодо виявлення тенденцій соціально-економічного розвитку України як визначальних чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ дозволили встановити, що соціально-економічний розвиток країни обумовлюється трансформаційними змінами, які провокуються посиленням процесів глобалізації, геополітизації та мегарегіоналізації. Встановлено, що сутність соціально-економічного розвитку країни полягає в необхідності здійснення трансформаційних змін економіки й суспільства під впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Виявлено, що соціально-економічний розвиток України характеризується значним впливом на нього низки дестабілізуючих чинників, активізація яких спричинена викликами й небезпеками сучасності та неспроможністю національної соціально-економічної системи вчасно та ефективно протидіяти кризовим ситуаціям.

2. На підставі ґрунтовного вивчення існуючих наукових підходів до виявлення та оцінювання чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ, встановлено вагомий та сприятливий вплив тенденцій соціально-економічного розвитку країни на формування й інтенсифікацію дестабілізуючих чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ, які активізують деструктивні зміни в економіці й суспільстві, спричинюють поглиблення тінізації національної економіки, корупцію та економічну злочинність. Доведено необхідність формування ефективної системи протидії загрозам легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та розроблення комплексу антикорупційних й антилегалізаційних заходів.

3. Виокремлено основні моделі протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПБК/ФТ, які позиціонують різносторонність та виваженість прийняття управлінських рішень на різних рівнях реалізації державних повноважень щодо забезпечення ефективного функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним

шляхом, в напрямку надання можливостей для амністії нелегальних капіталів, вирішення проблем податкового регулювання легалізованих коштів та їх подальшого спрямування на соціально-економічний розвиток у вигляді інвестиційного ресурсу, модернізації ринку праці та забезпечення його гнучкості, а також щодо посилення контрольних та превентивних антилегалізаційних заходів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИХ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗ СИСТЕМИ ПБК/ФТ

2.1. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України

Посилення викликів і небезпек сучасності стимулює розвиток дестабілізуючих чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ, які негативно впливають на процеси і явища, що відбуваються в економіці й суспільстві. Стає очевидним, що при наявності негативних тенденцій щодо забезпечення стабільності соціально-економічного розвитку виникає необхідність виявлення причин появи кризових санів та їх прояву за умови змінності зовнішнього й внутрішнього середовища. Зазначені обставини зумовлюють необхідність поглибленого вивчення значень основних параметрів соціально-економічних показників, що характеризують реальний стан розвитку економіки й суспільства.

В даному контексті особливої актуальності набуває потреба у виокремленні найбільш вагомих чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ та визначення їх впливу на соціально-економічний розвиток країни. Тому, провівши відповідні дослідження, нами з'ясовано, що найбільш вагомими дестабілізуючими чинниками соціально-економічного розвитку України є зростаючі обсяги тіньової економічної діяльності, поширення корупції, активізація та поглиблення економічної злочинності, що пов'язана із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, обсяги яких мають стійку тенденцію до зростання.

Провівши ґрунтовні дослідження стану та динаміки зміни рівня тіньової економіки в Україні та зміни обсягу реального ВВП за період з 2010 р. по 2022 р. (рис. 2.1) встановлено, що зростання обсягів тіньової економічної діяльності має циклічний характер та посилюється в період нестабільності й сплеску

соціально-економічних і суспільно-політичних криз. При цьому, впродовж 2010–2012 рр. спостерігаються спадні тенденції щодо тінзації національної економіки, які під впливом Революції Гідності 2013–2014 рр., переформатування політичної влади в країні, початку неоголошеної війни Росії проти України, окупації значних територій Донбасу та анексії Криму набирають кардинально протилежного характеру та перетворюються у зростаючий тренд, який станом на 2014 р. досягнув значення у 43 % на фоні падіння обсягу реального офіційного ВВП до $-6,6\%$ у 2014 р. в порівнянні з попереднім роком та до $-9,8\%$ у 2015 р., порівнюючи із 2014 р.

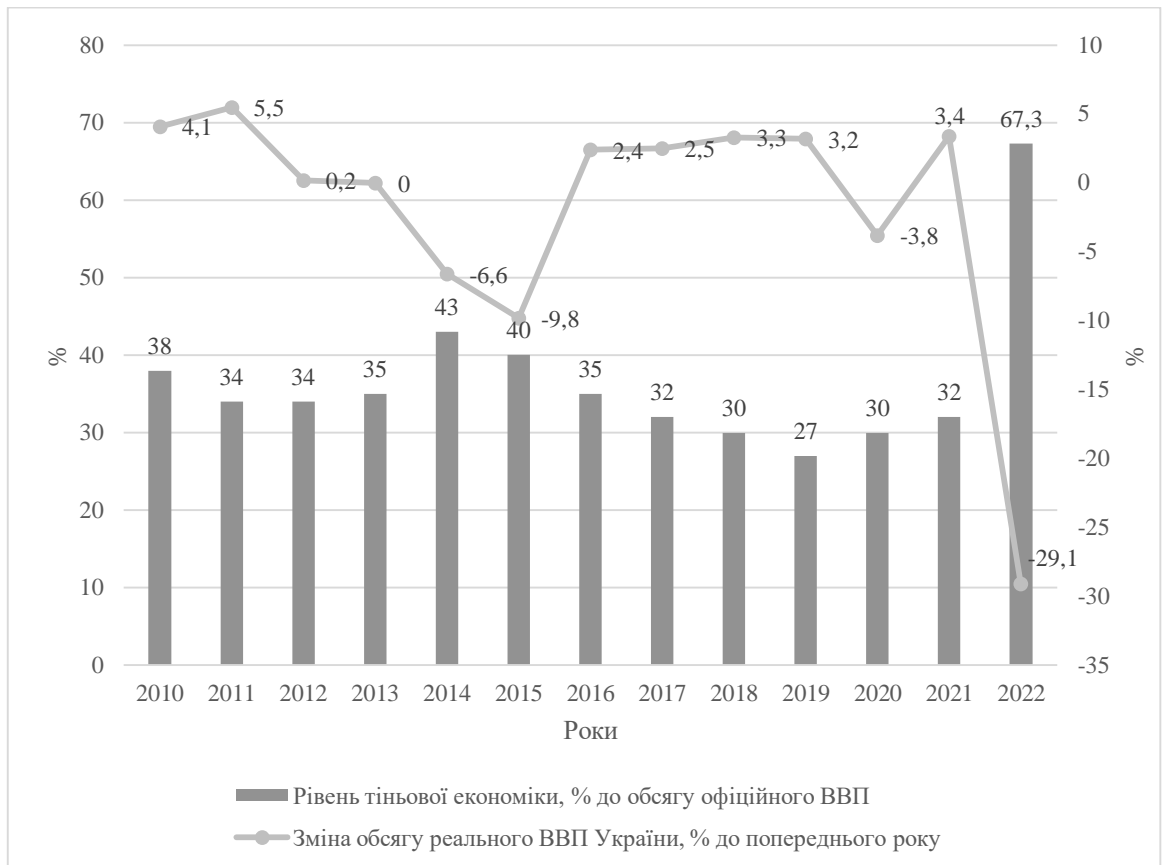

Рис. 2.1. Динаміка рівня тіньової економіки в Україні та зміни обсягу реального ВВП у 2010–2022 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними: [15, с. 2; 16, с. 2; 17]

Стає очевидним, що таке значення рівня тінзації економіки України на той момент стало найвищим за весь довоєнний період. Однак, впродовж 2015–

2019 рр. значення інтегрального показника тінізації національної економіки має позитивний спадний тренд, а зафіксований рівень тіньової економіки позиціонує падіння до 27 % ВВП, що являється надзвичайно позитивним явищем як для економіки, так і для суспільства та свідчить про відносну стабілізацію соціально-економічного розвитку України.

Події 2020–2021 рр., що пов'язані із поширенням пандемії COVID-19 та коронавірусною кризою, зумовили запровадження значних карантинних обмежень не лише на національному, а й на глобальному міжнародному рівні, внаслідок чого посилюються диспропорції соціально-економічного розвитку України, а тенденції щодо ведення економічної діяльності поза офіційним сектором економіки знову набули актуальності та почали активно проявлятися, внаслідок чого рівень тіньової економіки зріс до 30 % у 2020 р. та до 32 % у 2021 р.

Однак, найбільшого деструктивного впливу соціально-економічний розвиток країни зазнав в період повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію України та розгортання країною-агресором активних бойових дій на території України у 2022 р., внаслідок чого виникла низка проблем щодо забезпечення економічних й соціальних процесів, а також виникли нові виклики, які пов'язані із неможливістю проведення достовірних оцінок параметрів явищ і процесів й аналізу тенденцій їх зміни, що обумовлено анексією значних українських територій та неможливістю доступу до них української сторони. Проте, певні оцінювання рівня тіньової економіки в Україні в мовах 2022 р. зроблені австрійським вченим Ф. Шнайдером [17], який, використовуючи власну методику розрахунку рівня тіньової економіки, виявив, що тенденції тінізації української економіки у 2022 р. досягнули критичного значення у 67,3 % офіційного ВВП, що являється вкрай небезпечним явищем та потребує відповідного реагування.

Ще однією вагомою проблемою 2022 р. стало безпрецедентне падіння обсягів реального ВВП до –29,1 % порівняно із попереднім роком. Стає очевидним, що проблеми соціально-економічного розвитку надзвичайно

загострилися та потребують негайного вирішення, оскільки зазначені тенденції доводять виникнення низки вагомих суспільних проблем, зокрема, різке посилення диференціації доходів населення, поглиблення безробіття, соціальної нерівності й бідності населення та, як наслідок, зростання показників криміногенної ситуації в суспільстві.

Іншим, не менш вагомим чинником дестабілізації соціально-економічного розвитку та інтенсифікації процесів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є корупція. Відповідно до проведених досліджень міжнародної неурядової організації Transparency International щодо визначення індексу сприйняття корупції в Україні впродовж 2010–2022 рр. (рис. 2.2), рівень корумпованості країни також має циклічний характер, а зростання рівня корупції спостерігається в період посилення показників тінізації національної економіки та виникнення кризових явищ.

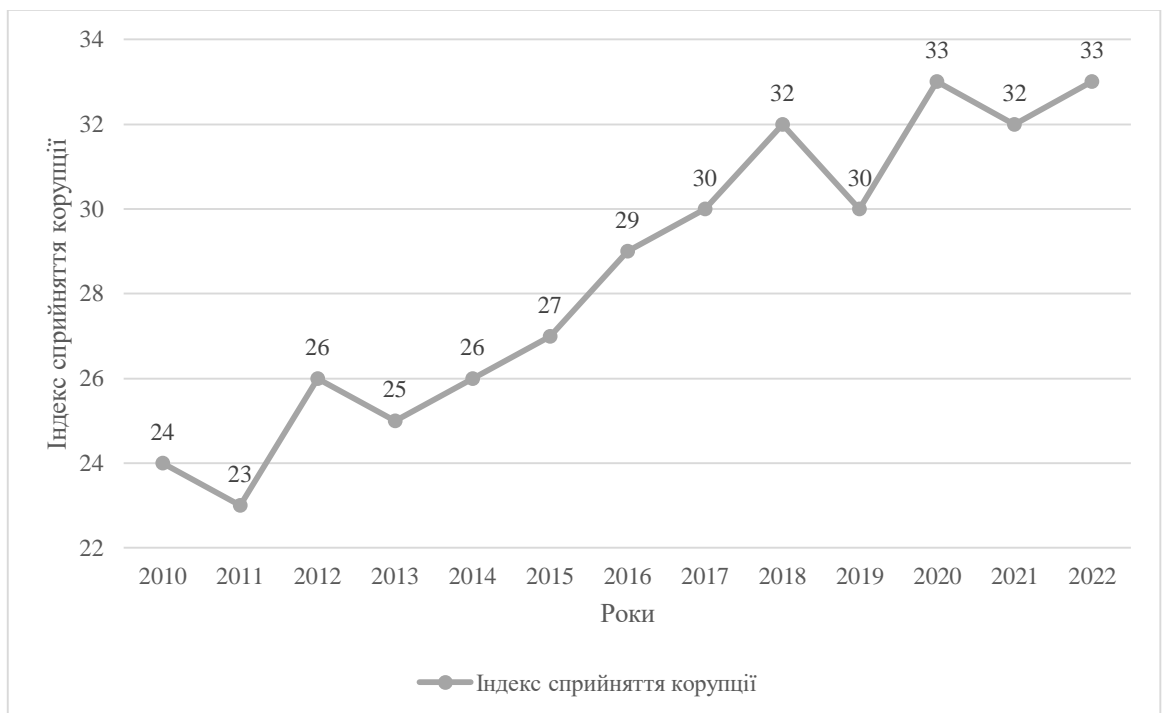

Рис. 2.2. Динаміка рівня корупції в Україні у 2010–2022 рр.

Джерело: розраховано автором за даними: [18]

В цілому, оцінюючи тенденції щодо корупції в Україні відповідно до значень індексу сприйняття корупції із 2010 р. до 2022 р., варто відмітити

позитивний зростаючий тренд із 24 у 2010 р. до 33 у 2022 р, що свідчить про зниження рівня корупції в країні. Однак, якщо порівнювати показники корумпованості із максимально можливим значенням у 100 балів, то бачимо, що вітчизняні параметри є надто низькими. Очевидно, що, попри позитивні тенденції впродовж останніх років, корумпованість економіки, політики й суспільства в Україні є вкрай вагомою.

Зазначене свідчить про слабкість національної антикорупційної системи та про її неефективність щодо протидії корупційним проявам та випадкам вчинення корупційних діянь. Водночас, вагомою проблемою являється недосконалість національної системи щодо оцінювання корупційних ризиків.

Варто зазначити, що обидва дестабілізуючі чинники виникнення загроз системи ПВК/ФТ, як тінізація національної економіки, так і корупція, взаємообумовлюють один одного та розвиваються паралельно, що підтверджується тенденціями зростання й зниження їх рівнів в аналогічні періоди.

Водночас, однаково негативний вплив мають дані дестабілізуючі чинники на забезпечення якості життя населення в суспільстві, параметри якого за період 2013–2022 рр. відобразимо на рис. 2.3. При цьому зазначимо, що індекс якості життя населення являється якісним показником, за допомогою якого можна оцінити соціально-економічні дисбаланси країни.

Як засвідчують одержані результати проведених досліджень в Україні впродовж тривалого періоду часу спостерігаються висхідні тенденції щодо забезпечення якості життя населення, що обумовлено методичними аспектами проведення його розрахунку, при якому до уваги беруться значення номінальних показників-факторів, а не реальних. Відповідно, існуючий стан функціонування суспільства та наявність значних проблем соціального характеру доводять значний рівень соціальної напруженості.

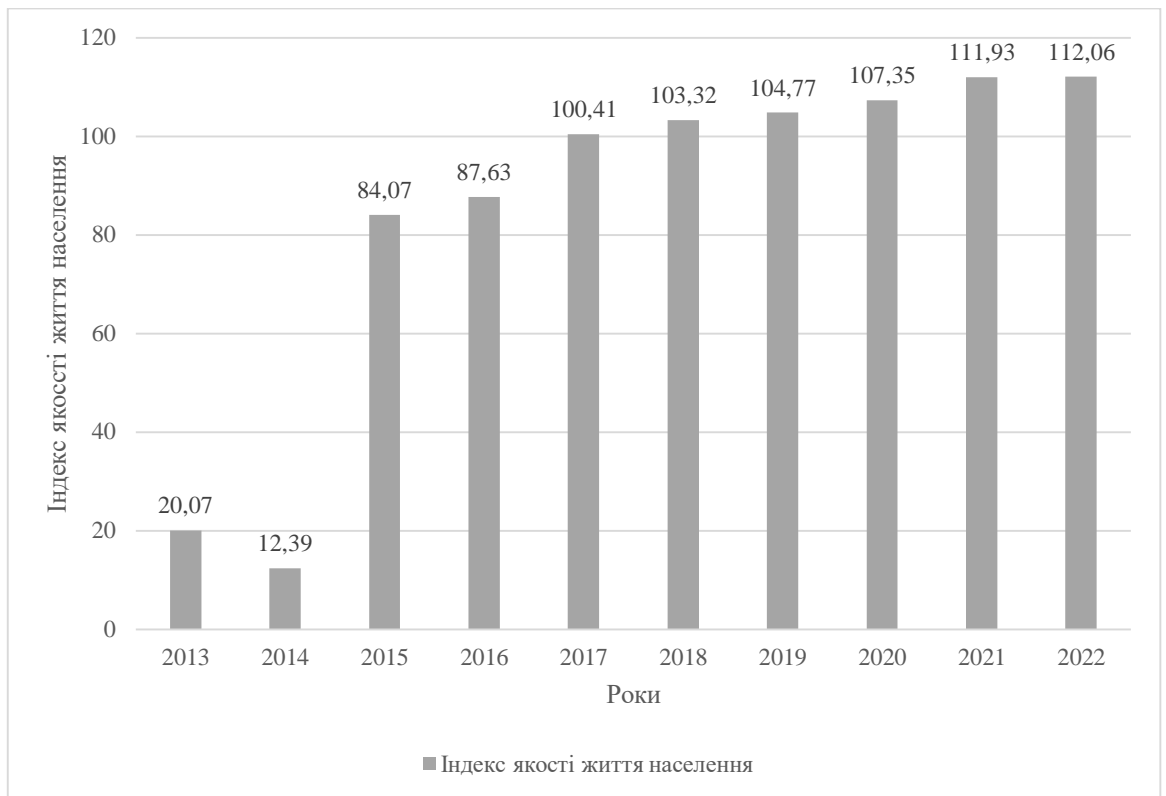

Рис. 2.3. Динаміка індексу якості життя населення в Україні у 2013–2022 рр.

Джерело: розраховано автором за даними: [19]

Стає очевидним, що пояснити певну невідповідність надзвичайно важко, однак проведені дослідження рівня безробіття, розміру соціальних стандартів та рівня бідності доводять вагомість й наявність соціально-економічних диспропорцій в Україні.

Аналіз рівня зайнятості та безробіття в Україні у 2013–2022 рр. (рис. 2.4) дає підстави стверджувати, що впродовж аналізованого періоду спостерігається зростання рівня безробіття із 7,3 % економічно активного населення у 2013 р. до 35 % економічно активного населення у 2022 р., проблема якого особливо загострилася у 2022 р. під впливом чинників воєнного характеру на фоні істотного зниження показників зайнятості із 55,7 % економічно активного населення до 40 % економічно активного населення.

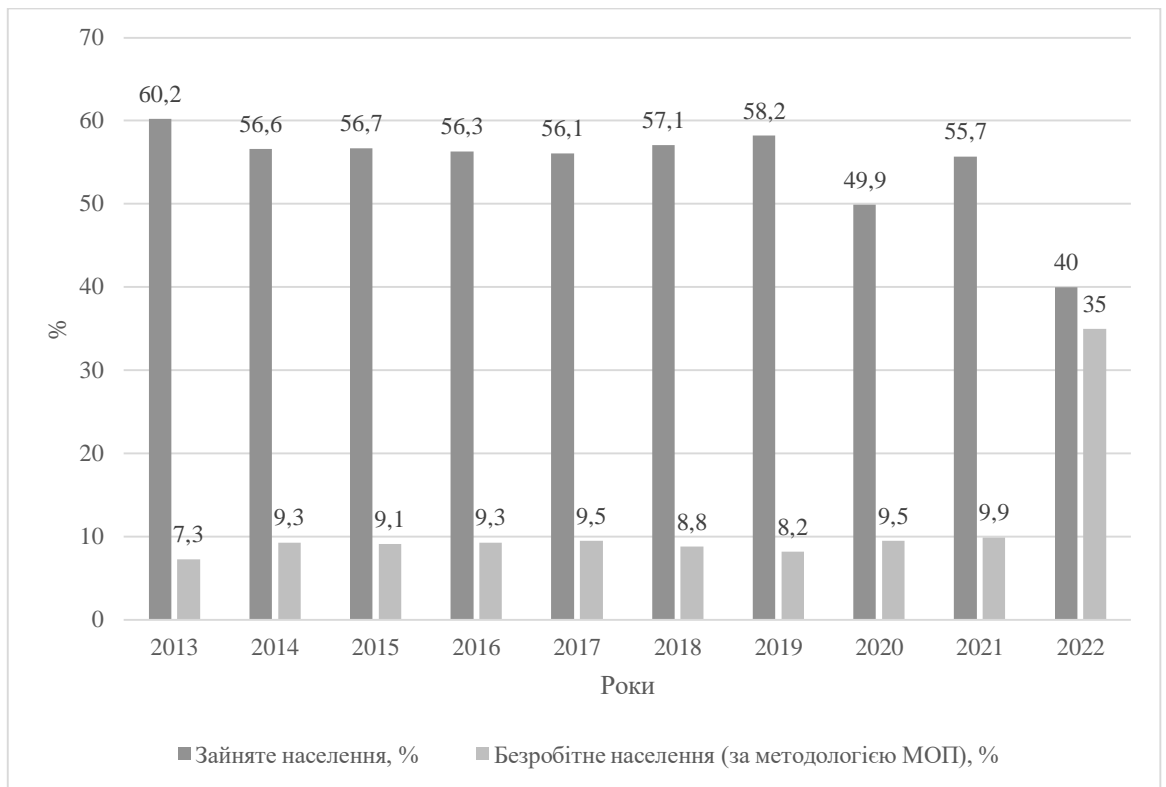

Рис. 2.4. Динаміка рівня зайнятості та безробіття населення в Україні у 2013–2022 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними: [20; 21]

Очевидно, що проблеми зайнятості та безробіття обумовлені війною Росії проти України, внаслідок чого значні українські території анексовані країною-агресором, а діяльність суб'єктів господарювання або згорнута, або унеможливлена веденням активних бойових дій.

Істотною проблемою соціально-економічного розвитку України, яка впливає на забезпечення якості життя в суспільстві, є поглиблення бідності населення. Як доводять результати проведених розрахунків рівня бідності за період з 2013 р. по 2022 р. (рис. 2.5), зубожіння населення в особливо значних обсягах спостерігалось у 2015–2016 рр., показник якого досягнув 58,3 % та 58,6 % відповідно.

Завдяки проведеним систематичним стабілізаційним заходам в подальшому рівень бідності впродовж 2017–2019 рр. вдалося стримувати, а рівень якості життя населення підтримувався за рахунок державних субсидій та надання соціальної підтримки й допомог.

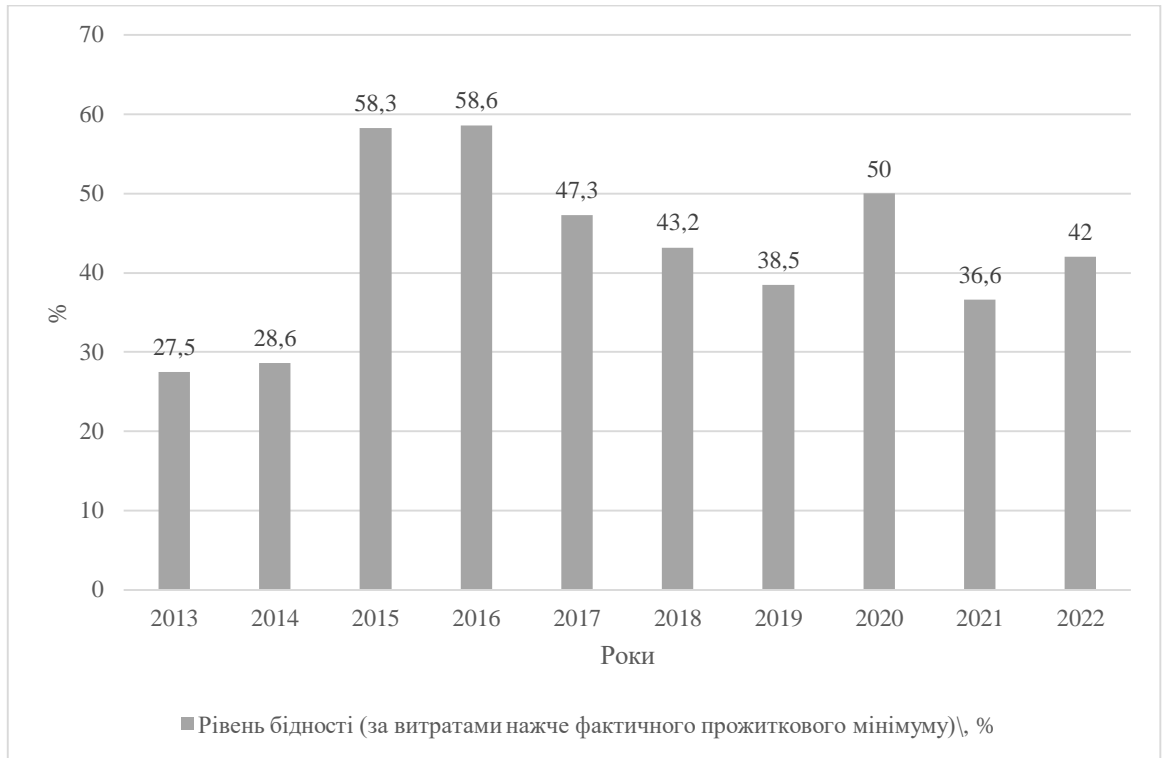

Рис. 2.5. Динаміка рівня бідності населення в Україні у 2013–2022 рр., %
Джерело: розраховано автором за даними: [22]

Проте, у 2020 р. під впливом коронавірусної кризи аналізований показник знову досягнув позначки у 50 %, що засвідчує посилення нестабільності соціально-економічного розвитку в країні та неспроможність вітчизняної економіки ефективно протистояти сучасним викликам і небезпекам.

Таким чином, проведені дослідження сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України дають підстави стверджувати про наявність значних дестабілізуючих чинників, що зумовлюють вагомі деструктивні зміни й диспропорції розвитку економіки й суспільства. Результати проведених розрахунків дозволили встановити істотну залежність темпів соціально-економічного розвитку від стану й тенденцій змін явищ і процесів, що відбуваються в економіці й суспільстві.

2.2. Аналіз дестабілізуючих чинників соціально-економічного розвитку України та оцінювання їх впливу на систему ПБК/ФТ

Доведений вагомий вплив дестабілізуючих чинників на забезпечення соціально-економічного розвитку України свідчить про наявність значних проблем, що пов'язані із досягненням високих стандартів якості життя населення в суспільстві, оскільки, зростаючі тенденції щодо підвищення рівня безробіття, зниження зайнятості та поглиблення бідності пояснюють причини виникнення й інтенсифікації розвитку тіньової економічної діяльності, корупції та економічної злочинності, адже дані явища використовуються населенням з метою підвищення власного добробуту та забезпечення покриття витрат на необхідні засоби для існування.

Проведені дослідження щодо з'ясування розмірів соціальних стандартів в Україні впродовж 2017–2022 рр. (рис. 2.6) дозволяють констатувати їх вкрай низькі значення, що підтверджує неспроможність значної частки населення забезпечити найнеобхідніші потреби життєдіяльності.

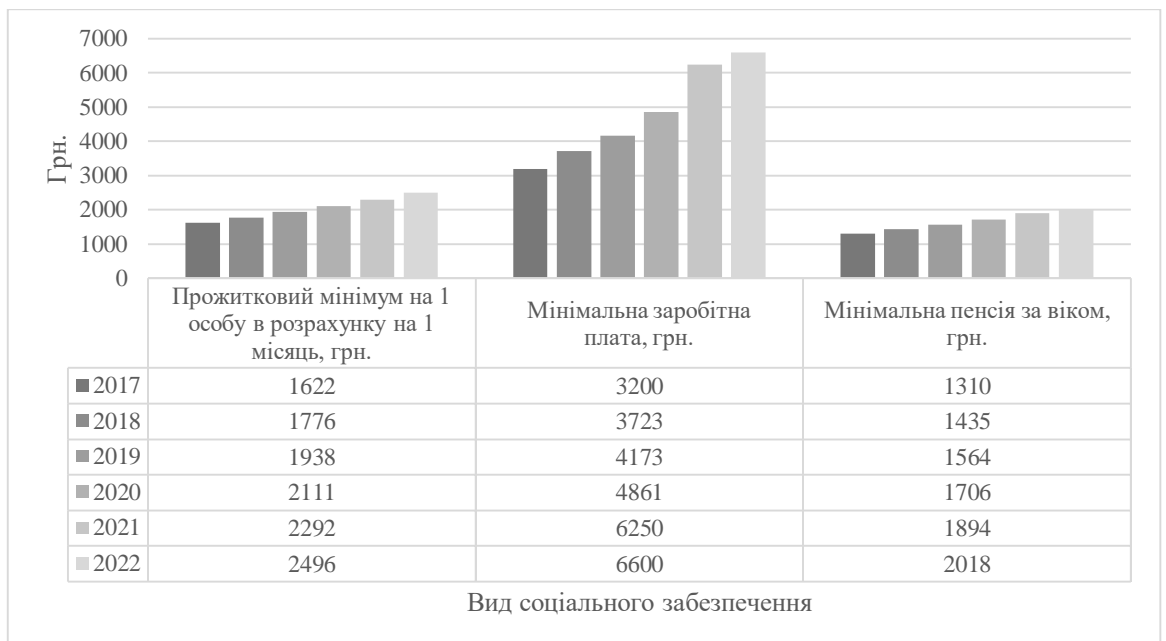

Рис. 2.6. Стан та динаміка зміни розмірів соціального забезпечення населення України у 2017–2022 рр., грн.

Джерело: розраховано автором за даними: [23–28]

Зокрема, впродовж 2017–2022 рр. прожитковий мінімум в розрахунку на одну особу на місяць збільшився на 53,88 %, мінімальна заробітна плата – на 106,25 %, а мінімальна пенсія за віком – на 54,05 %, що являється вкрай низькими показниками. Натомість, спостерігається істотне зниження темпів зростання номінальної та реальної заробітних плат (рис. 2.7), а саме: номінальної заробітної плати на 39,10 % за показником 2022 р. у порівнянні із 2017 р. та реальної заробітної плати на 30,73 %. Зазначене свідчить про істотні скорочення темпів зростання реальної заробітної плати, а, відповідно, й її купівельної спроможності.

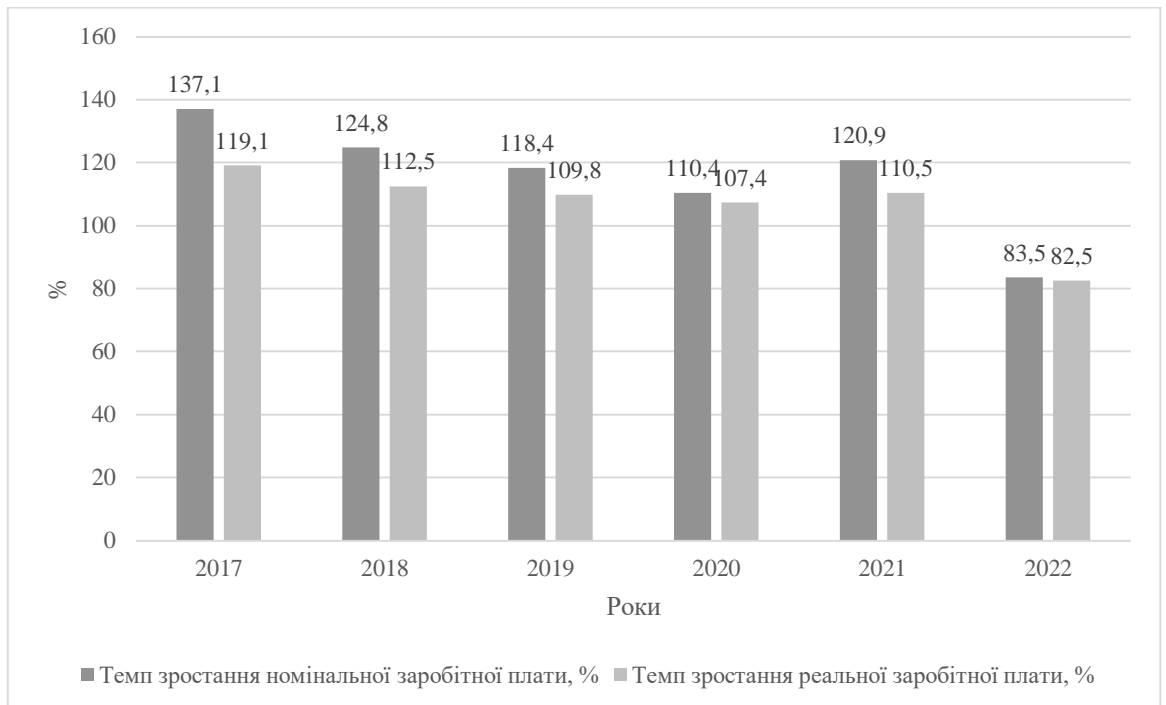

Рис. 2.7. Динаміка зміни темпів зростання номінальної та реальної заробітних плат в Україні у 2017–2022 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними: [23–28]

Така ситуація настановує на твердження, що зростання соціальної напруженості в суспільстві є явищем цілком обумовленим та спричиненим неналежним рівнем соціального забезпечення населення. Тому, зазначене являється ще одним поясненням й доводом виникнення тіньової економіки й корупції, а також поширення тіньової зайнятості.

Стає очевидним, що окреслені тенденції підтверджують значні проблеми забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, а окремі процеси й явища свідчать про неможливість швидкого вирішення проблемних аспектів в економіці й суспільстві. Тому, особливої гостроти й актуальності набуває питання формування системи антикорупційних заходів та заходів щодо детінізації національної економіки, які повинні розроблятися у тісному взаємозв'язку та передбачати досягнення спільних цілей, ставши одним із пріоритетних стратегічних напрямів ефективного функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка, як засвідчують тенденції щодо зростання вчинених злочинів, що пов'язані із легалізацією (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, також зазнає істотного дестабілізуючого впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, що проявляється у зростанні кількості злочинів, динаміка яких відображена на рис. 2.8.

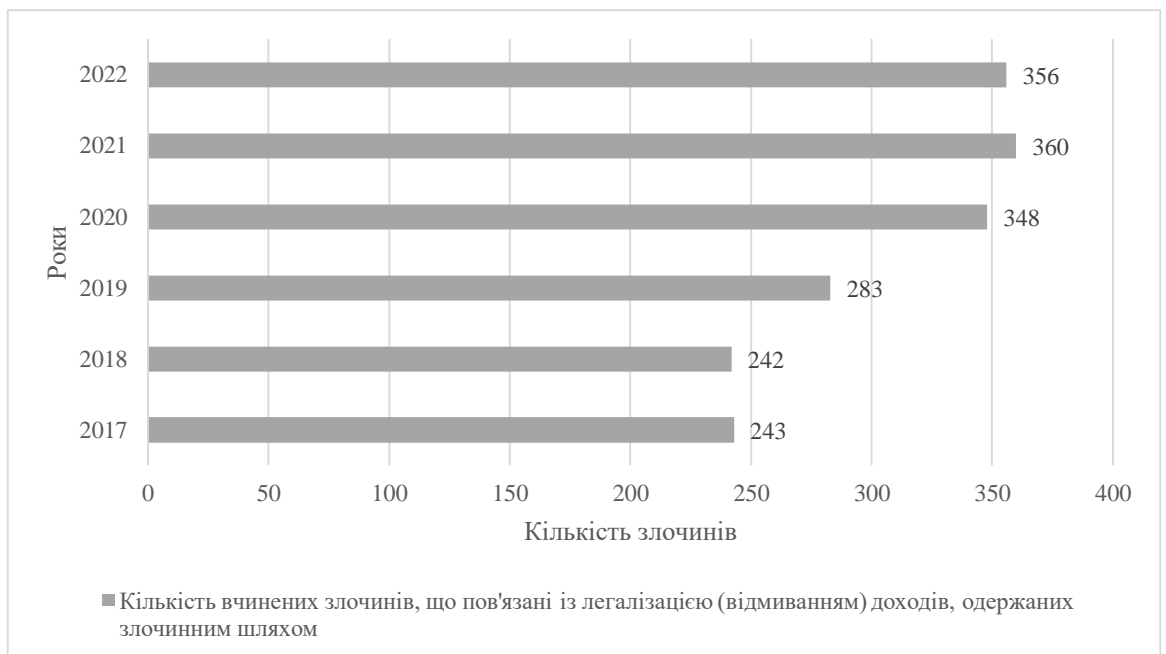

Рис. 2.8. Динаміка кількості вчинених злочинів, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні у 2017–2022 рр.

Джерело: розраховано автором за даними: [29; 30; 31]

Як засвідчують результати проведених досліджень впродовж 2017–2022 рр. в Україні кількість вчинених злочинів, що пов'язані із легалізацією (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, має тенденцію до зростання, зокрема, із 243 злочинів у 2017 р. до 356 злочинів у 2022 р. (темп зміни становить 46,5 %).

Така ситуація говорить про те, що у сфері легалізації нелегально одержаних капіталів також існують значні проблеми, внаслідок загострення дії яких зазнає вагомий дестабілізуючий вплив економіка й суспільство, а чинники соціально-економічного характеру набувають певних змін та становлять значну загрозу державі й суспільству. Більше того, проведені дослідження в напрямку оцінювання обсягів грошових коштів, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, що щорічно виявляються Державною службою фінансового моніторингу України впродовж 2017–2022 рр. (рис. 2.9), засвідчують достатньо значні показники легалізованих доходів, найбільші обсяги яких в аналізованому періоді зафіксовано у 2018 р. – 347,4 млрд. грн.

Подальші періоди характеризуються спадними темпами щодо легалізації (відмивання) нелегальних капіталів, що вдалося досягнути завдяки удосконаленню чинного антилегалізаційного законодавства та заходів щодо протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Проте, виявлені суми легалізованих коштів знову таки оцінюються мільярдами гривень, зокрема, у 2019 р. узаконено тіньових доходів на суму 92,2 млрд. грн., у 2020 р. – на суму 76,2 млрд. грн., у 2021 р. – на суму 103,2 млрд. грн., а у 2022 р. – на суму 55,2 млрд. грн.

Безумовним фактом за таких обставин виявляється необхідність формування комплексу заходів антилегалізаційної боротьби, що повинен передбачати елементи посилення боротьби із даним деструктивним явищем.

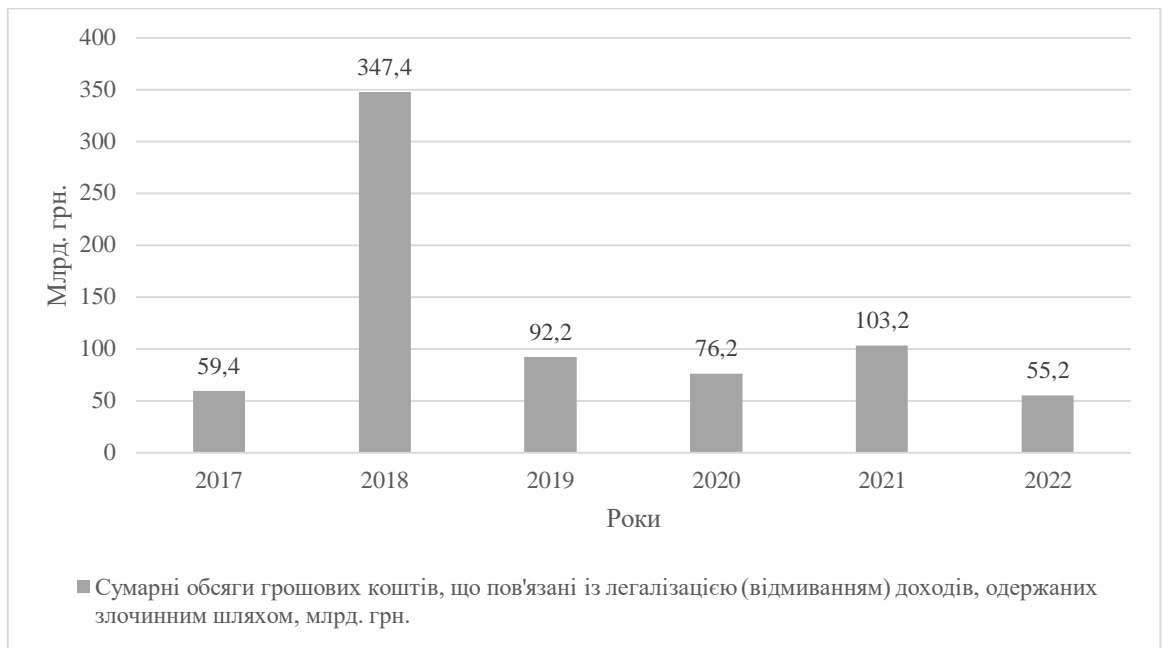

Рис. 2.9. Сумарні обсяги грошових коштів, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, виявлені Державною службою фінансового моніторингу України у 2017–2022 рр., млрд. грн.

Джерело: розраховано автором за даними: [30; 31; 32, с. 47; 33, с. 39; 34, с. 36; 35, с. 36; 36, с. 39; 37, с. 30]

Водночас, істотної вагомості в даному контексті набуває необхідність переформатування суспільної свідомості та сприйняття суспільством фактів протиправної діяльності у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, як злочину, що стримує сталість соціально-економічного злочину та приносить позитивний ефект лише в короткостроковому періоді за рахунок незначного зниження соціальної напруженості. Однак, в стратегічному періоді такі незворотні зміни призводять до значних негативних наслідків.

Отже, проведений аналіз дестабілізуючих чинників соціально-економічного розвитку України доводить значний їх впливу на систему ПВК/ФТ. В результаті проведених оцінювань виявлено, що існуючий рівень соціального забезпечення в Україні та наявні розміри соціальних стандартів не дозволяють населенню забезпечити найнеобхідніші потреби життєдіяльності. Встановлено значне зниження темпів зростання номінальної й реальної

заробітних плат в Україні, а також їх купівельної спроможності, що обумовлює інтенсифікацію процесів пошуку додаткових джерел доходів, які найчастіше знаходяться поза офіційним сектором економіки, внаслідок чого активізується розвиток тіньової економіки, тіньової зайнятості та поглиблюється корупція. Доведено, що вирішення окреслених проблем передбачає необхідність формування та успішної реалізації комплексу заходів системної протидії деструктивним змінам в економіці й суспільстві, а також розроблення ефективної антилегалізаційної й антикорупційної політик.

Висновки до розділу 2

1. Результати проведених емпіричних досліджень сучасного стану та основних тенденцій соціально-економічного розвитку України дозволяють констатувати, що забезпеченню сталості соціально-економічного розвитку країни значні перешкоди становлять дестабілізуючі чинники, вплив яких спричинює вагомі деструктивні зміни в економіці та суспільстві. Виявлено значні диспропорції соціально-економічного розвитку, що обумовлені посиленням процесів тінізації економічної діяльності, корупційних проявів, а також поглибленням соціальної нерівності, бідності й безробіття населення.

2. Встановлено надзвичайно низькі розміри законодавчо регламентованих соціальних стандартів в Україні та низхідні тенденції щодо темпів зростання номінальної й реальної заробітної плати в Україні, а також їх купівельної спроможності, що призводить до неможливості задоволення населенням найнеобхідніших потреб життєдіяльності та провокує його до пошуку додаткових джерел одержання доходів, як правило, поза офіційним сектором економіки, чим активізується посилення впливу дестабілізуючих чинників на соціально-економічний розвиток країни та виникнення нових загроз системи ПВК/ФТ.

3. Виявлено зростаючі тенденції щодо вчинення злочинів, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, кількість яких впродовж 2017–2022 рр. має зростаючі тенденції, а сумарні обсяги грошових коштів, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, виявлені Державною службою фінансового моніторингу України в аналогічному періоді, оцінюються щорічно в межах 55,2–347,4 млрд. грн., що потребує відповідного реагування спеціально уповноважених органів та формування ефективної системи антилегалізаційних заходів.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

3.1. Напрями протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ

Посилення процесів глобалізації та виникнення нових сучасних небезпечних викликів обумовлюють значні структурні зміни в економіці та суспільстві, які стимулюють негативні процеси та явища, що істотно впливають на функціонування економіки й суспільства, а також призводять до зниження рівня якості життя населення. Наявність в Україні вагомих проблем соціально-економічного розвитку та забезпечення його сталості доведена емпіричними дослідженнями, що проведені в попередньому розділі, на підставі яких з'ясовано, що найбільш небезпечними дестабілізуючими чинниками соціально-економічного розвитку, що призводять до виникнення загроз системи ПВК/ФТ, є зростаючі масштаби тінізації економічної діяльності, корупції та економічної злочинності, які, своєю чергою, призводять до зниження рівня якості життя населення в суспільстві, поглиблення соціальної нерівності та бідності.

На сучасному етапі вкрай важливим виявляється необхідність пошуку шляхів, методів та способів ефективної протидії як дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України, так і загрозам системи ПВК/ФТ, що потребує позитивних структурних зрушень, раціонального використання наявних ресурсів й потенціалу, зниження рівня регіональних диспропорцій та налагодження міжнародної співпраці з метою обміну позитивним світовим досвідом управління соціально-економічним розвитком й протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та запровадження

найбільш прийнятних практик в реалії функціонування економіки й суспільства України.

Очевидно, що ефективна протидія наявним дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ створить надійне підґрунтя для досягнення макроекономічної стабільності й сталого соціально-економічного зростання, однак, існуючі небезпеки не дозволяють забезпечити швидкого досягнення поставлених цілей. Зважаючи на окреслені тенденції особливої актуальності набуває визначення стратегічних векторів забезпечення соціально-економічного розвитку України таким чином, щоб забезпечити ефективну протидію процесам легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, які, як встановлено, інтенсифікуються сьогодні та зберігатимуть свою активізацію в найближчій стратегічній перспективі.

Проведені дослідження в зазначеному керунку дають підстави стверджувати, що поєднання заходів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни та заходів щодо запобігання та протидії викликам, небезпекам, ризикам й загрозам системи ПВК/ФТ є цілком доцільним та обґрунтованим, а стратегічні пріоритети їх забезпечення тісно переплітаються й пов'язані між собою. На рис. 3.1 вважаємо за необхідне систематизувати основні стратегічні пріоритети забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в контексті протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ.

При цьому зазначимо, що особливої гостроти набуває потреба чіткого розмежування функцій та забезпечення розподілу й градації обов'язків і повноважень між державою та суспільством щодо несення ними відповідальності за сталий соціально-економічний розвиток країни. Більше того, досягнення позитивних результативних показників неможливе без посилення ефективності використання ресурсного потенціалу на наявних й потенційних можливостях країни.

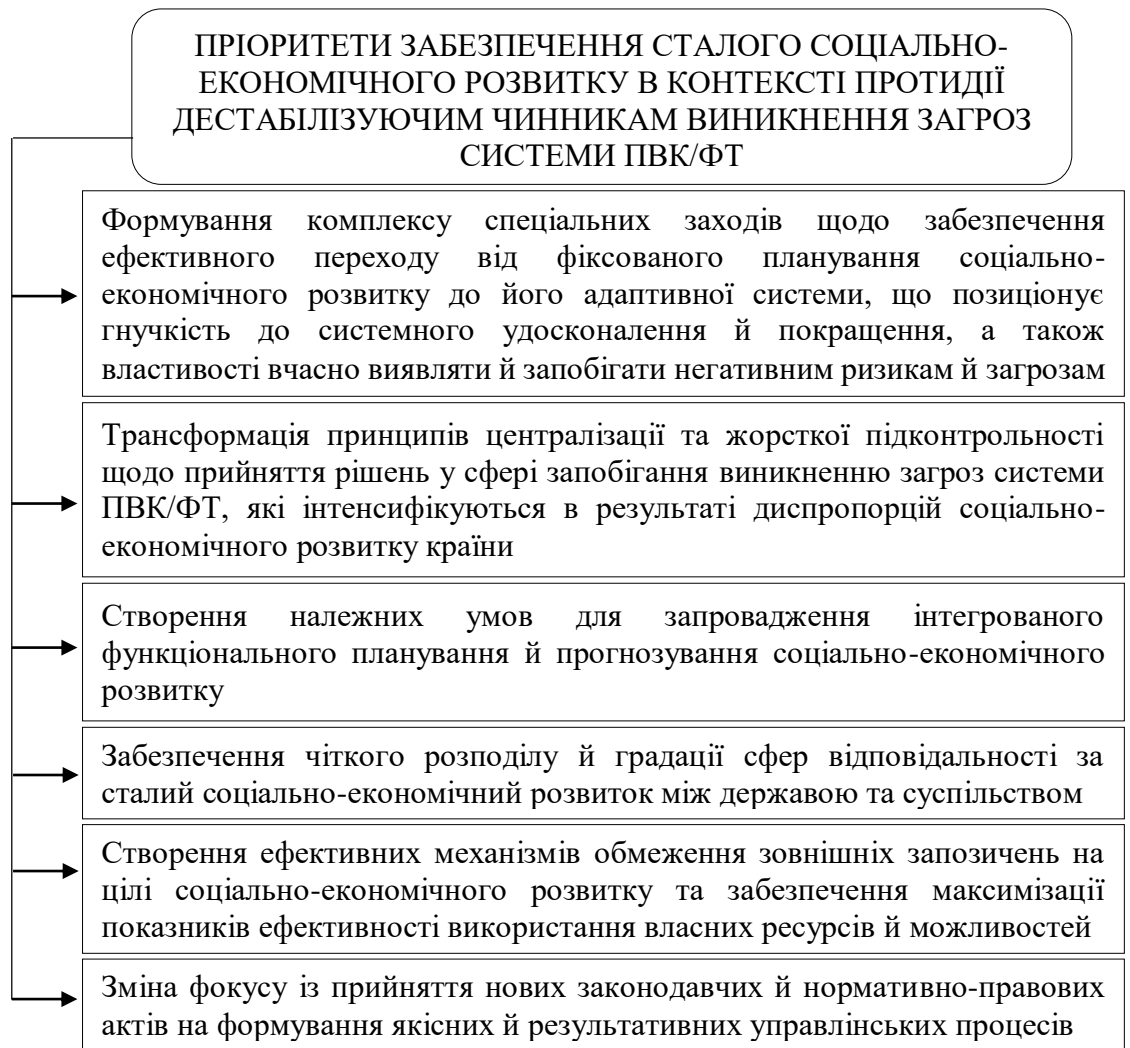

Рис. 3.1. Пріоритети забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в контексті протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ

Джерело: власна авторська розробка

Стає очевидним, що в Україні назріває проблема створення ефективних механізмів обмеження зовнішніх запозичень на цілі соціально-економічного розвитку, а забезпечення максимізації показників ефективності використання власних ресурсів та можливостей переміщується на передній план. Досягнення позитивного результату в окресленому напрямку не можливе без формування виваженого підходу до вирішення поставлених завдань, що потребує певного реформування економіки країни та усунення адаптивності при його реалізації, оскільки надмірний та суттєвий негативний вплив

чинників зовнішнього й внутрішнього середовище не дозволяє оперативно виконати поставлені завдання та досягнути позитивних результатів.

В даному контексті, особливої актуальності набуває потреба у здійсненні ефективного планування соціально-економічного розвитку та визначення цільових індикаторів досягнення його бажаних параметрів. Очевидно, що в Україні процес планування соціально-економічного розвитку реалізовується, однак варто констатувати його недосконалість та значний рівень формальності, адже існуючі плани дещо опосередковано враховуються при визначенні стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку. Тому, обґрунтованою виявляється пропозиція щодо удосконалення вітчизняної моделі планування соціально-економічного розвитку на основі включення у її структуру альтернативних сценарних варіантів такого розвитку.

Водночас, істотно посилить модель планування соціально-економічного розвитку України сучасний інструментарій прогнозування, який сприятиме формуванню потужного організаційно-методичного й процедурно-управлінського базису. Пропоновану удосконалену модель планування та прогнозування соціально-економічного розвитку України відобразимо на рис. 3.2.

Крім того, зазначимо, що здійснювати ефективну протидію дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку, що призводять до виникнення загроз системи ПБК/ФТ в умовах сьогодення надзвичайно важко, адже під впливом факторів воєнного характеру та глобалізації вони постійно видозмінюються та набувають іншого характеру й властивостей. Однак, нівелювати їх наявність та інтенсифікацію розвитку не можна, оскільки це загрожує їх перетворенням у масштабні кризові явища, що сприятимуть значним деструктивним змінам економіки й суспільства. Більше того, при розробленні механізмів протидії необхідно широко враховувати концептуальні засади антилегалізаційної й антикорупційної політик та політики детінізації національної економіки.

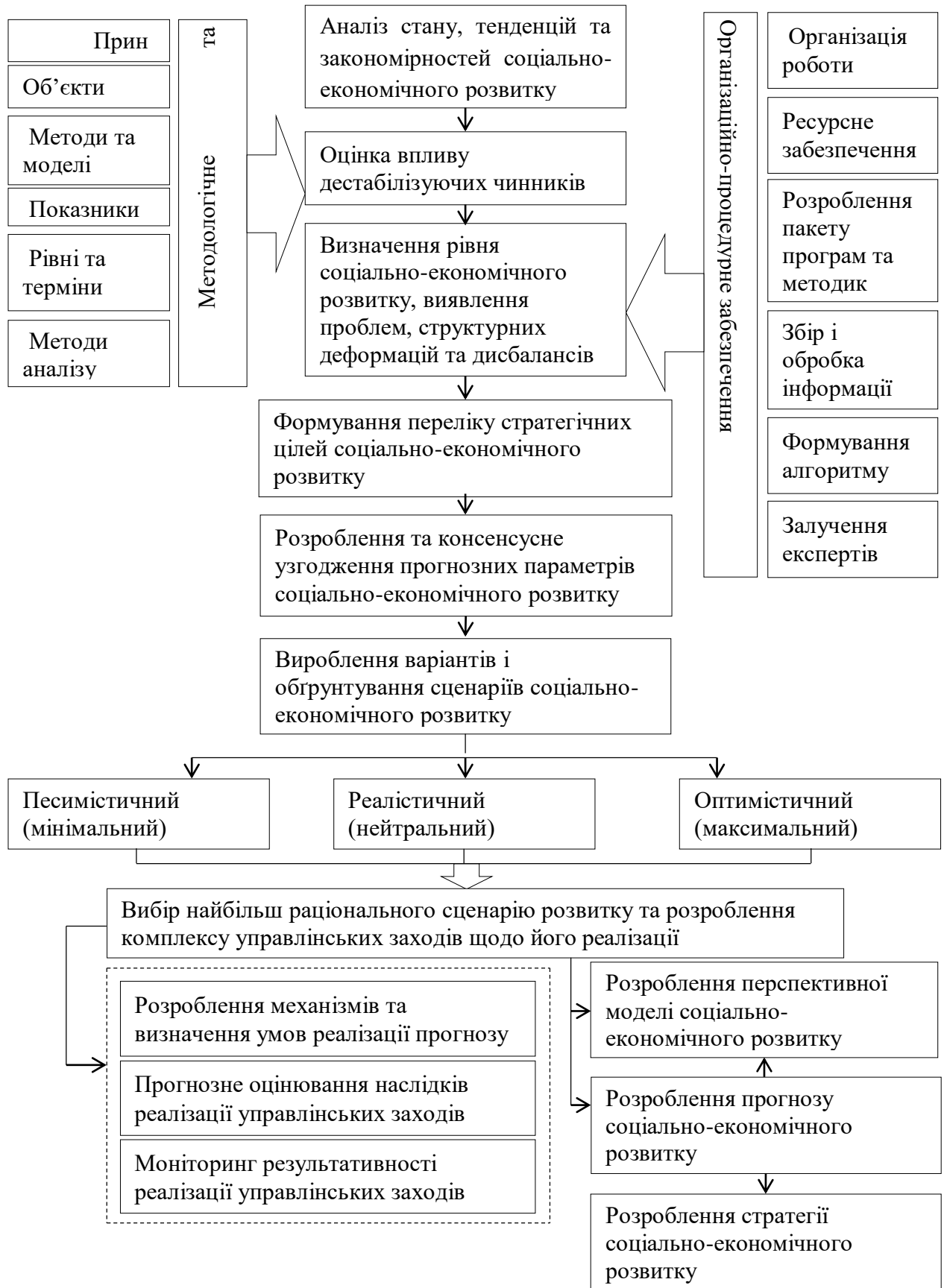

Рис. 3.2. Структурно-логічна схема удосконаленої моделі планування та прогнозування соціально-економічного розвитку України

Джерело: сформовано автором за даними: [38]

Проводячи дослідження щодо формування основних напрямів протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ необхідно проводити їх чітке розмежування, яке істотно залежить від стратегічної спрямованості заходів, що будуть вживатися в процесі досягнення бажаних результатів. Зокрема, на рис. 3.3 пропонуємо систематизувати основні стратегічні цілі забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України в контексті протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ.

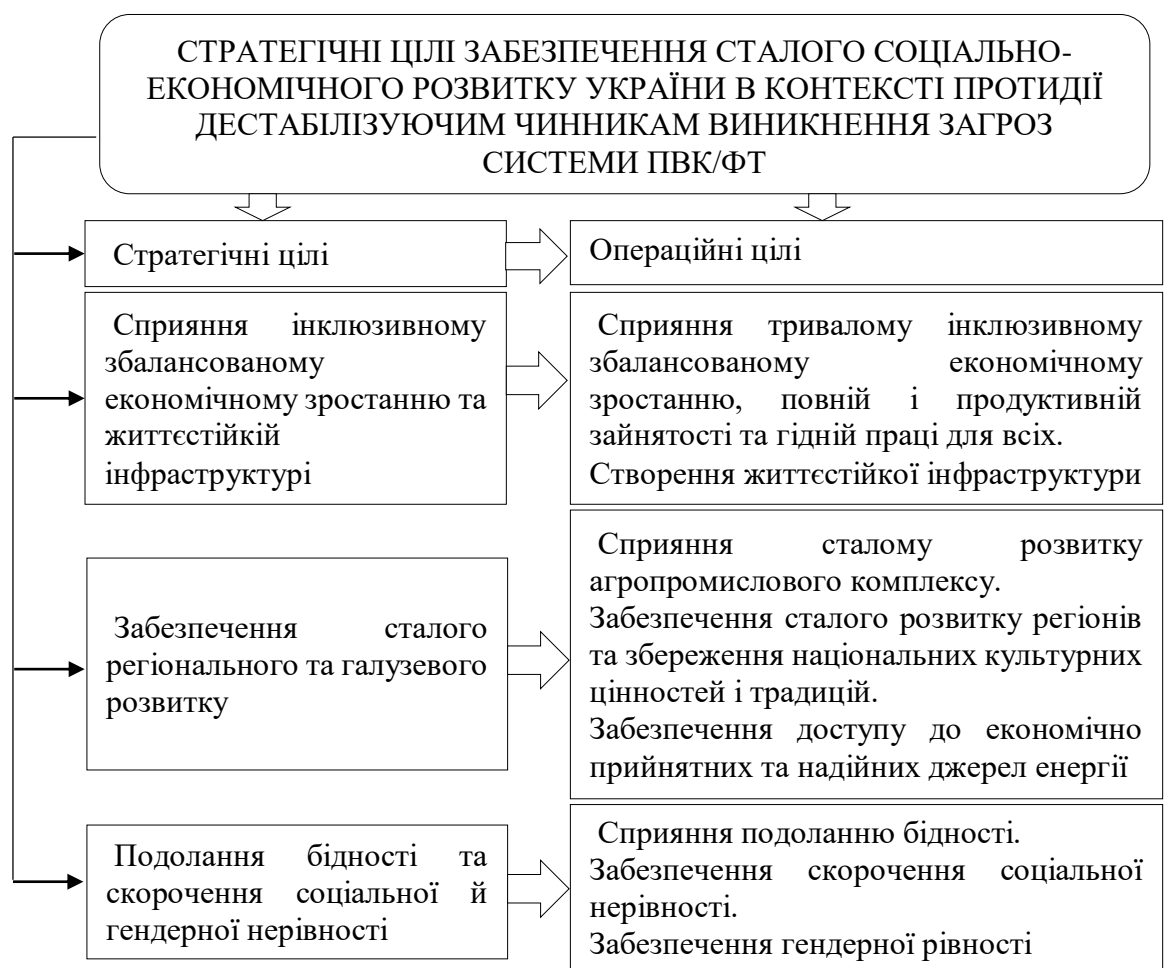

Рис. 3.3. Стратегічні цілі забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України в контексті протидії дестабілізуючим чинникам виникнення загроз системи ПВК/ФТ

Джерело: сформовано автором за даними: [39, с. 1–2]

При цьому, зазначимо, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України найбільш пріоритетним виявляється забезпечення ефективної протидії дестабілізуючим чинникам, що обумовлюють зниження рівня і темпів економічного зростання, порушують збалансованість процесів життєстійкості інфраструктури, сталість регіонального й галузевого розвитку, а також тим, що активізують поглиблення процесів бідності, соціальної нерівності та зростання гендерних розривів.

Таким чином, здійснивши узагальнення існуючих напрямів протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ, можна зробити висновок про необхідність подальшого удосконалення напрямів, способів та методів боротьби з негативним впливом дестабілізуючих чинників на соціально-економічний розвиток України та стимулювання ними створення істотних загроз системі ПВК/ФТ. Встановлено, що основні напрямів такої протидії повинні бути спрямовані на підвищення темпів економічного зростання, забезпечення збалансованості процесів життєстійкості інфраструктури, сталості регіонального й галузевого розвитку, а також на активізацію боротьби з бідністю, соціальною та гендерною нерівністю.

3.2. Світовий досвід забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни

Вирішення вагомих проблем соціально-економічного розвитку України потребує значних зусиль та виважених рішень, зважаючи на стан функціонування економіки й суспільства в умовах криз, невизначеності та воєнного протистояння збройній агресії Росії по відношенню до України. Очевидно, що існуючі вітчизняні методи забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни не можна вважати ефективними, а наявність

значних диспропорцій розвитку економіки й суспільства свідчить про його проблематичність та неоднозначність.

Доведеним фактом виявляється тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість соціально-економічного розвитку із системою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, адже, процеси і явища, що інтенсифікують легалізацію коштів, майна та інших ресурсів, що одержані у неправомірний спосіб, виникають в економіці та суспільстві та чинять значний деструктивний вплив. Тому, розв'язання проблем соціально-економічного розвитку країни створить передумови для ефективної протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Євроінтеграційний вектор розвитку України як незалежної, демократичної та суверенної держави, потребує побудови концепції забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, яка впродовж тривалого періоду часу розвивається в наукових колах та знаходить свою апробацію у практичній діяльності, проте, досягнути бажаних результатів досі не вдалося, а поглиблення негативних процесів спостерігається як в економіці, так і в суспільстві. За таких умов виникає нагальна необхідність пошуку методів вирішення наявних проблем, одним із інструментів чого може стати запозичення позитивного міжнародного досвіду забезпечення сталого соціально-економічного розвитку на засадах подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах, забезпечення соціальної згуртованості та партнерської взаємодії громадськості із органами державної влади, бізнесом та громадськими інституціями, подолання бідності, безробіття та соціальної нерівності.

Оцінюючи світовий досвід забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країн варто відмітити вагомість інституційної бази його регулювання зі сторони органів державної влади. Зокрема, у провідних країнах Європи створено спеціально уповноважені органи, до компетенції яких входить координація діяльності щодо його забезпечення та сприяння

сталості. У табл. 3.1 систематизуємо перелік таких органів та їх характеристику у розрізі країн світу.

Таблиця 3.1

Інституційна база державного регулювання соціально-економічного розвитку країн світу

№ за/	Країна	Уповноважений орган	Характеристика діяльності
1.	Швеція	Координаційна група з питань сталого соціально-економічного розвитку	Координація співпраці з різними урядовими організаціями щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку; здійснення моніторингу та аналізу процесів і явищ, що відбуваються в економіці та суспільстві; формування механізмів реалізації цілей сталого соціально-економічного розвитку
2.	Великобританія	Робоча група з питань сталого соціально-економічного розвитку	Налагодження тісної співпраці між урядовими установами з метою стимулювання процесів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку
3.	Фінляндія	Національна комісія зі сталого соціально-економічного розвитку	Формування державної та регіональної політики соціально-економічного розвитку; досягнення значних параметрів реалізації цілей сталого розвитку
4.	Норвегія	Кабінет зі сталого соціально-економічного розвитку	Гармонізація політики та формування програм сталого розвитку економіки й суспільства
5.	Данія	Ситуативні громадські обговорення	Забезпечення ефективності консалтингу щодо формування й реалізації стратегічних документів соціально-економічного розвитку
6.	Австрія	Комітет з питань сталого соціально-економічного розвитку	Налагодження співпраці із міністерствами щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку
7.	Німеччина	Комітет державних секретарів з питань сталого соціально-економічного розвитку; Національні ради зі сталого розвитку	Формування та виконання Національної стратегії соціально-економічного розвитку; надання консультативних послуг уряду щодо питань ведення та реалізації Національної стратегії соціально-економічного розвитку

Джерело: сформовано автором за даними: [40, с. 327]

При цьому зазначимо, що основні акценти в країнах Європи ставляться на забезпечення сталості соціально-економічного розвитку, що досягається завдяки виваженому й ефективному стратегічному плануванню та дієвості програм реалізації. Зокрема, відмічається чотири рівні такого стратегічного планування:

1) формування концепцій або стратегій сталого соціально-економічного розвитку, в яких передбачаються усі напрями його забезпечення, спрямовані на зміцнення конкурентоспроможності, підвищення соціальних стандартів завдяки мінімізації ризиків та загроз легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

2) формування концепцій чи стратегій сталого соціально-економічного розвитку, що характеризуються вузьким спрямуванням, однак, спроможних в повній мірі забезпечити досягнення поставлених стратегічних цілей, до яких відносять стратегії фінансово-економічного й суспільно-політичного розвитку;

3) концепції або програми соціально-економічного розвитку, що реалізуються на місцевому рівні та перебувають в рамках загальнодержавної стратегії сталого соціально-економічного розвитку;

4) міжгалузеві концепції чи програми, формування яких спрямовується на забезпечення сталості розвитку певних галузей.

Окремо варто зазначити, що досвід аналізованих країн щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку передбачає застосування та орієнтацію при формуванні їх стратегічних документів на Глобальні цілі сталого розвитку, що являється цілком обґрунтованим та доцільним в нестійких умовах сьогодення.

Більше того, у більшості країн Європи практикується створення та функціонування незалежних консультативно-дорадчих органів з питань забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни й регіонів, а саме: у Швеції Координаційної групи з питань сталого соціально-економічного розвитку; у Великобританії Робочої групи з питань сталого

соціально-економічного розвитку; у Фінляндії Національної комісії зі сталого соціально-економічного розвитку; в Норвегії Кабінету зі сталого соціально-економічного розвитку; у Австрії Комітету з питань сталого розвитку, в Німеччині Комітету державних секретарів з питань сталого соціально-економічного розвитку та Національних рад зі сталого розвитку.

Окремо варто відмітити, що в Данії такого спеціалізованого органу не створено, однак, наявні проблеми щодо забезпечення сталості соціально-економічного розвитку країни проходять ситуативні громадські обговорення, на яких виносяться альтернативні варіанти прийняття певних рішень.

Водночас, у Швеції процес розроблення Національної стратегії сталого соціально-економічного розвитку передбачає проведення декількох семінарів та регіональних консультаційних конференцій.

Проте, особливістю забезпечення сталого соціально-економічного розвитку у таких країнах є те, що не в кожній із високо розвинутих країн є достатня кількість ресурсного потенціалу, необхідного для одержання бажаних результатів. Зазначену гіпотезу доводять проведені дослідження щодо визначення темпів соціально-економічного розвитку в окремих країнах Європи, які свідчать, що такі країни як Швеція, Данія та Норвегія, фактично, досягнули повної сталості щодо їх соціально-економічного розвитку, а обсяги ВВП на одну особу є найвищими на Європейському континенті.

Однак, значна кількість країн Європейського Союзу стикаються із проблемою різкої диференціації доходів населення та поглибленням процесів бідності, зокрема, зазначені тенденції найбільш характерними є для країн південно-східної частини Європи, зокрема, для країн Балтії.

Надмірний рівень інституційного регулювання процесу забезпечення формування й реалізації стратегічних документів сталого соціально-економічного розвитку не перешкоджає успішному досягненню поставлених цілей в країнах, що обрані для дослідження, практика яких вважається обґрунтованою, ефективною та доцільною для запозичення Україною в наступних напрямках:

- 1) посилення пріоритетності соціальної складової в стратегічних документах, що стосуються соціально-економічного розвитку країни;
- 2) зміщення вектору економічного складника соціально-економічного розвитку в напрямку його застосування як засобу досягнення добробуту та задоволення потреб людини і громадянина;
- 3) доцільність формування Стратегії сталого розвитку спеціально уповноваженим органом, до компетенції якого належить відповідальність за її виконання, а також за недосягнення запланованих показників;
- 4) удосконалення інституційних підходів до регулювання соціально-економічного розвитку, створення можливостей для участі в широкому обговоренні й залучення експертів до формування стратегічних документів;
- 5) посилення контролю за досягненням поставлених цільових орієнтирів та створення статистичних служб з моніторингу стану економіки і суспільного життя;
- 6) формування методичного інструментарію оцінювання ступеня взаємозв'язку й взаємовпливу явищ і процесів, що відбуваються в економіці й суспільстві;
- 7) забезпечення безперервності та систематичності фінансування соціально-економічного розвитку країни;
- 8) посилення публічності щодо інформування про реалізацію цілей виконання стратегічних документів у сфері забезпечення соціально-економічного розвитку.

Отже, проведені дослідження щодо узагальнення світового досвіду забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країн Європи, дозволяють стверджувати, що в країнах, обраних для аналізу, реалізація концепції сталого соціально-економічного розвитку відбувається на підставі чітко сформованих та законодавчо регламентованих стратегічних документів, що відображають його цільові орієнтири. Встановлено, що високо розвинуті країни Європейського Союзу, зокрема, Швеція, Данія та Норвегія позиціонують найбільш позитивні результати щодо досягнення сталого

соціально-економічного розвитку, забезпечивши при цьому зростаючі тренди параметрів розвитку економіки й суспільства, досягнення високих соціальних стандартів та належного рівня якості життя населення. Водночас, окреслено основні напрямки й можливості застосування позитивної зарубіжної практики забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в сучасних умовах існування України.

Висновки до розділу 3

1. Дослідження стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку України в контексті протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, дають підстави виокремити необхідність протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ, які чинять значний деструктивний вплив на економіку й суспільство. В результаті проведеного дослідження визначено основні напрями протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ, серед найбільш вагомих із яких є необхідність удосконаленої моделі планування та прогнозування соціально-економічного розвитку України; сприяння інклюзивному збалансованому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі; забезпечення сталого регіонального та галузевого розвитку, а також подолання бідності та скорочення соціальної й гендерної нерівності.

2. Доведено необхідність поєднання заходів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни із заходами запобігання та протидії загрозам системи ПВК/ФТ, оскільки стратегічні пріоритети їх забезпечення є схожими та тісно пов'язані між собою. Обґрунтовано доцільність створення ефективних механізмів обмеження зовнішніх запозичень на цілі соціально-економічного розвитку. Натомість, запропоновано пошук шляхів

забезпечення максимізації показників ефективності використання власних ресурсів та потенційних можливостей.

3. Виявлено позитивну практику забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в країнах Європи, особливість якої проявляється у чіткій сформованості та законодавчій регламентованості стратегічних документів, які відображають цільові орієнтири соціально-економічного розвитку країни та параметри розвитку економіки й суспільства. З'ясовано можливості адаптації позитивної зарубіжної практики забезпечення сталого соціально-економічного розвитку до сучасних умов існування України.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження теоретичних засад та практичних аспектів щодо виявлення тенденцій соціально-економічного розвитку України як визначальних чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ. Проведено оцінку сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України та проаналізовано дестабілізуючі чинники її соціально-економічного розвитку, виявлено основні проблеми забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни та запропоновано напрями їх вирішення. Одержані результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Сутність соціально-економічного розвитку країни полягає у здійсненні трансформаційної перебудови явищ і процесів, що відбуваються в економіці, політиці та суспільстві, й чинять певний вплив на громадськість, внаслідок чого відбувається перехід від одного якісного стану до іншого, більш досконалого. Встановлено, що соціально-економічний розвиток країни характеризується вагомим впливом на нього дестабілізуючих чинників зовнішнього й внутрішнього середовища, що проявляються внаслідок посилення викликів і небезпек сучасності, та посилюються в кризових умовах функціонування держави.

2. Проведені дослідження концептуальних підходів щодо виявлення чинників виникнення загроз системи ПБК/ФТ дозволяють констатувати сприятливий вплив сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку на виникнення загроз системи ПБК/ФТ, внаслідок чого активізуються процеси поглиблення структурних змін в економіці й суспільстві, які стимулюють поширення таких деструктивних явищ як тінізація економічної діяльності, корупція, економічна злочинність та легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

3. Результати оцінювання сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України засвідчують значну залежність темпів

соціально-економічного розвитку від стану й зміни явищ і процесів, що відбуваються в економіці й суспільстві. Доведено, що наявність дестабілізуючих чинників соціально-економічного розвитку зумовлює значні диспропорції розвитку економіки й суспільства. Виявлено найбільш вагомі дестабілізуючі чинники соціально-економічного розвитку України, серед яких чільне місце належить тінізації економічної діяльності, корупції, зростанню економічної злочинності, а також поглибленню соціальної нерівності, бідності й безробіття населення.

4. Проведений аналіз дестабілізуючих чинників соціально-економічного розвитку України та здійснена оцінка їх впливу на систему ПВК/ФТ дозволяють стверджувати, що низький рівень соціальної захищеності населення, надзвичайно низькі розміри соціальних стандартів, а також зниження темпів зростання номінальної й реальної заробітної плати, а відтак, і її купівельної спроможності, спричиняють інтенсифікацію процесів пошуку населенням додаткових джерел одержання доходів для забезпечення життєдіяльності, внаслідок чого виникають нові загрози системи ПВК/ФТ, що пов'язані із тінізацією економіки, корупцією, тіньовою зайнятістю та легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

5. Доведено необхідність протидії дестабілізуючим чинникам соціально-економічного розвитку України та загрозам системи ПВК/ФТ, внаслідок чого запропоновано основні напрями такої протидії, а саме: підвищення темпів економічного зростання, забезпечення збалансованості процесів життєстійкості інфраструктури, сталості регіонального й галузевого розвитку, активізація боротьби з бідністю та соціальною нерівністю, а також обґрунтовано потребу удосконаленої моделі планування та прогнозування соціально-економічного розвитку України.

6. Узагальнено світовий досвід забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країн, внаслідок чого виокремлено чітку сформованість та законодавчу регламентованість стратегічних документів, що відображають цільові орієнтири соціально-економічного розвитку зарубіжних

країн, а також параметри розвитку їх економіки й суспільства. Встановлено найбільш оптимальні практики забезпечення сталого соціального розвитку, які успішно адаптовані в Швеції, Данії та Норвегії, позитивний досвід яких варто запозичити Україні. Окреслено основні пріоритетні напрямки застосування позитивної зарубіжної практики забезпечення сталого соціально-економічного розвитку на різних рівнях управління з урахуванням сучасних умов існування України як незалежної, демократичної й суверенної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тимошенко Л.М., Сімахова А.О. Соціально-економічний розвиток і його кероване забезпечення в умовах інноваційної моделі суспільної динаміки. *Механізм регулювання економіки*. 2015. № 1. С. 68–78. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/41851/1/tymoshenko_social_and_economic_development.pdf;jsessionid=AD4E782EBCDB35438284B72531D2487A.
2. Віхтюк А.С. Проблеми ідентифікації рівня соціально-економічного розвитку регіонів України. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез учасників V Міжнародної науково-практичної конференції приуроченої до 90-річного ювілею д.е.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України В.І. Пили. (м. Хмельницький, 21–22 січня 2022 року)*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова, 2022. 291 с. URL: https://univer.km.ua/sites/default/files/%d0%9d%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%_1.pdf.
3. Геєць В.М., Гриценко А.А. та ін. Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України: колективна монографія. НАНН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2022. 302 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyj-mehanizm-ta-chynnyky-stabilizacii.pdf>.
4. Приступа Т.В., Чайковська М.А. Тіньова економіка та її вплив на соціально-економічний розвиток України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 1 (12). С. 56–61. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/1_12_2019.pdf#page=56.
5. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації: монографія. Львів: Ахілл, 2008. 660 с.

6. Лібанова Е.М., Мокій А.І., Васильців Т.Г. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. К.: НІСД, 2007. 768 с.
7. Лібанова Е.М., Хвесик М.А., Садова У.Я. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь. К.: ДУ ІСПСР НАН України, 2014. 776 с.
8. Струк Н.П. Соціально-економічний розвиток територіальних громад і місцеве оподаткування: взаємозв'язок і взаємовплив. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.55.
9. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія. К.: Знання України, 2005. 498 с.
10. Гудзинський О.Д., Судомир С.М. Соціально-економічний розвиток макро- і мікроструктур: соціально-інноваційний аспект. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. 2017. № 3. С. 20–26. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/3187/1/statya_gudzinskij_sudomir_soc%D1%96alno-ekonom%D1%96chnij_rozvitok_makro-%D1%96_%20m%D1%96kro_struktur_soc%D1%96alno-%D1%96nnovac%D1%96jniy_aspekt.pdf.
11. Добрик Л.О. Передумови і чинники впливу на соціально-економічний розвиток регіону. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 2. С. 3–11. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11140/1/Dobryk.pdf>.
12. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія. К.: НІСД, 2012. 368 с.
13. Гудзовата О.О. Чинники та функціональні особливості розвитку грошово-кредитної сфери в контексті формування системних характеристик фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 26-1. С. 83–87.
14. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. К.: НІСД, 2007. 768 с.

15. Загальні тенденції тіньової економіки у січні–вересні 2021 р.: аналітична записка. Київ: Міністерство економіки України, 2021. 14 с. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
16. Тіньова економіка. Загальні тенденції 2021 року: аналітична записка. Київ: Міністерство економіки України, 2021. 12 с. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
17. Schneider F. New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022. *International Economics and Economic Policy*. 2022. URL: doi: 10.1007/s10368-022-00537-6.
18. The Global Corruption Perceptions Index, 2010–2022. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.
19. Quality of Life Index by Country, 2013–2022. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp.
20. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості України, 2013–2021 рр. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.
21. Інфляційний звіт Національного Банку України за липень 2022 року. URL: <https://new.bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-lipen-2022-roku>.
22. Інформаційно-аналітична записка щодо рівня життя населення у січні-грудні 2022 року. Міністерство соціальної політики України. URL: [https://www.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/%20\(1\).pdf](https://www.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/%20(1).pdf).
23. Про Державний бюджет на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 р. № 1801–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19#Text>.
24. Про Державний бюджет на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 р. № 2246–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text>.
25. Про Державний бюджет на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 р. № 2629–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text>.

26. Про Державний бюджет на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 р. № 294–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX#Text>.
27. Про Державний бюджет на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 р. № 1082–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
28. Про Державний бюджет на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 р. № 1928–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
29. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2017–2022 рр. Офіс Генерального Прокурора України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo.
30. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2021 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/2022/%D0%9A%D0%90%D0%97_2021.pdf.
31. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2022 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/2023/%D0%9A%D0%90%D0%97_2022.pdf.
32. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік. Київ, 2018. 90 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2017_UA.pdf.

33. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. Київ, 2019. 82 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2018_ukr.pdf.
34. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. Київ, 2020. 82 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf>.
35. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Київ, 2021. 76 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>.
36. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. Київ, 2022. 80 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>.
37. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 рік. Київ, 2023. 32 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>.
38. Попович Т.М. Методологічні, організаційні та управлінські засади прогнозування регіонального розвитку. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5708>.
39. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). URL: <https://sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>.
40. Макосій С.Д. Зарубіжний досвід реалізації стратегії сталого розвитку. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33). С. 324–328.